

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 13 (4968) 6 красавіка 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

*Зніч
духоўнага
адраджэння*

стар. 4

*Тамара
Краснова-Гусачэнка.
Экзамен на сталасць*

стар. 6

*Упершыню:
міжнародны
фестываль
"Арт-Мінск"*

стар. 12

Сакральны ланцужок узораў

З дрэва, паперы, упрыгожаныя бісерам і роспісам, керамічныя і нават з тканіны яйкі можна было патрымаць у руках, каб разгледзець сакральны ланцужок узораў ці інкрустацыю з саломкі. Так шчыра вабіла вока і акрыляла душу хатняя калекцыя майстроў V Адкрытага рэгіянальнага свята-конкурсу «Велікодная пісанка», які ладзіўся ў Стоўбцах.

Больш як пяцьдзясят удзельнікаў з дзевяці раёнаў Міншчыны, майстры аздаблення велікодных яек і іх вучні, паказалі вырабы, у якіх жыве душа мастака, у фае Стаўбцоўскага раённага цэнтры культуры напярэдадні велікодных святаў. Кожны, хто завітаў сюды, праверыў свае здольнасці ў мастацтве роспісу яек — традыцыі з глыбінь вякоў.

«Традыцыя роспісу яек мае такія глыбокія карані, якія дазволілі ёй перажыць стагоддзі, сацыяльныя змены і аднавіцца ў лепшыя часы, каб з'яднаць пакаленні, — заўважыў старшыня Беларускага саюза майстроў народнай творчасці Яўген Сахута, — таму што яйка — сімвал адраджэння жыцця».

Анжаліка КУЧЫНСКАЯ,
фота аўтара

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 18013

У Саюзе пісьменнікаў

Беларусі

Радком атулім Радзіму

Выніковы агляд творчых сіл па тэме «Радзімнаўства» Саюз пісьменнікаў Беларусі плануе правесці 2 верасня падчас правядзення Дня беларускага пісьменства ў г. Іванава.

На святочным стэндзе пісьменнікі размесцяць свае лепшыя творы, прысвечаныя малой радзіме. Беларуская літаратура грунтуецца на творах, прасякнутых любоўю да роднай зямлі, бацькоўскага дома, самабытнай нацыянальнай культуры — галоўных сімвалаў пачатку чалавечай існасці.

У апошнія дзесяцігоддзі ўвага пісьменніцкай грамадскасці звернута да тэмы краязнаўства. Пошукава-даследчая работа актыўна ідзе ў розных кутках краіны. З'яўляюцца новыя па змесце і афармленні выданні, якія адкрываюць невядомыя старонкі гісторыі розных мясцін, актывізаваюць цікавасць да неардынарных асоб.

Кожны гарадок, вёсачка, хутарок па-свойму ўнікальныя і непаўторныя. Паэты і празаікі, не шкадуючы гучных слоў, ухваляюць, здавалася б, самае простае, але такое невымоўна-дарагое, да шчымлівага болю блізкае — роднае, сваё.

Алена СТЭЛЬМАХ,
першы намеснік старшыні
Саюза пісьменнікаў Беларусі

«АЗЫ» КУЛЬТУРЫ

Каштоўнасць — у адукацыі (паводле гісторыі буквароў)

Фота: БелТА

«Праз буквар мы бачым гісторыю нацыянальнай культуры: гэта і старажытны час, і савецкі перыяд, і перыяд новага беларускага адраджэння пачатку XX стагоддзя, і ваенны час...» — адзначаў намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аляксандр Суша на адкрыцці выстаўкі «Беларускі буквар: 400 гадоў гісторыі» ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Сёлета Беларусь адзначае юбілей першага ў свеце выдання пад назвай «Буквар» (створаны ў Віленскім Свята-Духавым брацтве ў Еўі ў 1618 годзе). Таму Беларусі было вельмі важна атрымаць яго лічбавую копію (арыгінальны выданні сёння захоўваюцца ў Вялікабрытаніі і Даніі): нашы продкі прадумалі і стварылі ўнікальную кнігу для найлепшага навучання грамадце, прычым якой карыстаецца ўвесь свет. І гэта падстава для гонару.

Выданні буквароў на нашай зямлі не спыняліся ў наступныя эпохі. Гэта можна зразумець па букварах і азбуках XVI—XXI стагоддзяў. На выстаўцы прадстаўлены віленскі «Буквар» 1767 года, самы старажытны з тых, што захоўваюцца ў Беларусі. Сярод экспанатаў — буквары з праваслаўных манастыроў, малавядомыя выданні для ўніятаў і старавераў. Цікава паглядзець і выданні пачатку XX стагоддзя: беларускія буквары і хрэстаматы Каруся Каганца, Цёткі, Якуба Коласа, Вацлава Ластоўскага, Янкі Станкевіча, Леанілы Гарэцкай... Але больш вядомы сучасным беларусам «Буквар» Анатоля Клышкі — пасля першага выдання ў 1969 годзе перавыдаваўся 23 разы (на беларускай, рускай і польскай мовах). І ўжо ў 2004 годзе быў прызнаны лепшым падручнікам года на выстаўцы ў Франкфурце-на-Майне. А вы памятаеце свой буквар?..

Марыя АСПЕНКА

Акцэнтны тыдня:

краіна

Вялікдзень. «У гэтыя цудоўныя дні мы звяртаемся да каштоўнасцей, якія ляжаць у аснове хрысціянства, праслаўляем высакародныя ідэалы гуманізму, імкненне да міру і справядлівасці. Бязмежная міласэрнасць і глыбокая вера пабуджаюць людзей да спагады, а трапяткое стаўленне да шматвяковых духоўных традыцый дорыць надзею на перамогу добра ў кожным кутку нашай планеты. Вялікдзень нагадвае нам аб высокім прызначэнні чалавека служыць бліжнім і дапамагаць пакутным, аб важнасці ўзнімацца над мітуснёй і дробнымі разладамі, дасягаць згоды ў дамах і сем'ях», — такімі словамі павіншаваў саўчыннікаў-хрысціян Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка.

Саюзная дзяржава. Старшыня Вышэйшага дзяржаўнага савета Саюзнай дзяржавы, Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка звярнуўся на гэтым тыдні да беларусаў і расіян з нагоды святкавання Дня яднання народаў Беларусі і Расіі. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што саюзніцкія адносіны паміж двюма краінамі садзейнічаюць пашырэнню ўзаемавыгадных эканамічных і гуманітарных сувязей, устанавленню роўных правоў і адзіных сацыяльных гарантый для грамадзян.

Юбілей. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў з юбілеем народную артыстку СССР Эліну Быстрыцкую. «Дзякуючы гарманічнаму спалучэнню таленту, прафесійнага майстэрства, прыгажосці і абаяння Вы заслужылі прызнанне і велізарную любоў глядачоў не толькі ў Расіі, але і за яе межамі», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка. Кіраўнік дзяржавы таксама павіншаваў народнага артыста Расійскай Федэрацыі Ілью Рэзніка з 80-годдзем. Прэзідэнт выказаў упэўненасць, што талент, шматгранны досвед артыста і ў далейшым будуць служыць узбагачэнню культур дзвюх краін, а адданаць любімай справе — прыкладам для многіх пакаленняў.

Стасункі. У Нацыянальным музеі Амана адкрылася выстаўка «Беларусь на скрыжаванні цывілізацый». Экспазіцыю ўрачыста адкрылі міністр культуры Беларусі Юрый Бондар, міністр культуры і спадчыны Амана Хайсам Бен Тарык аль-Саід, пасол Беларусі ў Егіпце і Амане (па сумяшчальніцтве) Сяргей Рачкоў, намеснік дырэктара Нацыянальнага гістарычнага музея Аляксандр Храмой. Беларуская выстаўка з'яўляецца першай замежнай выстаўкай у Нацыянальным музеі Амана з моманту яго адкрыцця ў 2016 годзе. Экспазіцыя арганізавана Нацыянальным гістарычным музеем Беларусі пры падтрымцы Міністэрства культуры і Пасольства Беларусі ў Егіпце і будзе працаваць да 4 ліпеня.

Векапомнае. Першыя вынікі праекта Саюзнай дзяржавы па рэстаўрацыі Брэсцкай крэпасці можна будзе ўбачыць ужо сёлета, паведаміў намеснік міністра культуры Беларусі Аляксандр Яцко на прэс-канферэнцыі, прымеркаванай да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі. У гэтым годзе будуць праведзены значныя работы па аднаўленні і рэстаўрацыі шэрага будынкаў і збудаванняў Брэсцкай крэпасці, а таксама музефікацыя аднаго з іх. Праектам прадугледжана рэалізацыя ў 2018—2020 гадах 16 мерапрыемстваў з агульным аб'ёмам саюзнага фінансавання ў памеры 319 млн 215 тыс. расійскіх рублёў, падкрэсліў намеснік міністра.

Фэстывалі. У Полацку пачаўся XXXI Міжнародны фэстываль старадаўняй і сучаснай камернай музыкі, які прадоўжыцца да 8 мая. Полацкі форум уваходзіць у лік знакавых падзей у музычным жыцці Беларусі і з'яўляецца яго неад'емнай часткай. Сярод удзельнікаў фэстывалю — выбітныя музыканты і маладыя таленты сусветнага выканальніцкага майстэрства з Беларусі, Германіі, Літвы, Расіі, Ісландыі і Эстоніі. У непаўторнай атмасферы Сафійскага сабора прагучаць шэдэўры старадаўняй камернай музыкі, творы вялікіх майстараў сучаснасці, прэм'еры айчынных і замежных аўтараў.

Традыцыі. Свята пісанкі арганізуюць у Гродне 8 красавіка, паведамліў ў адзеле ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гродзенскага райвыканкама. Гарадскі пасёлак Сапоцкін, размешчаны недалёка ад Аўгустоўскага канала, даўно славіцца сваімі велікоднымі традыцыямі, перш за ўсё ўнікальнай, уласцівай толькі для гэтых мясцін тэхнікай распісу яек. Свята пісанкі, якое стала своеасаблівым брэндам і візітнай карткай, пройдзе ўжо трэці раз. Папоўніцца экспазіцыя музея пісанкі, дзе цяпер сабрано больш за 500 яек, дэкарыраваных у розных тэхніках.

Агляд афіцыйных падзей ад
Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

6 красавіка — у літаратурны клуб «Аўтограф» (вул. Карбышава, 48) на вечар сучаснай паэзіі (а 16.00).

9 красавіка — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (а 14.00).

10 красавіка — на літаратурна-музычную імпрэзу, прысвечаную Году малой радзімы, у публічную бібліятэку № 20 (а 16.00).

10 красавіка — у літаратурны клуб «Слова» пры публічнай бібліятэцы № 3 (а 14.00).

11 красавіка — на літаратурнае свята ў Мінскі гарадскі адукацыйна-аздараўленчы цэнтр «Лідар» (п. Ждановічы) (а 15.00).

11 красавіка — у студыю юнага літаратара «Шабаноўскія званочкі» пры дзіцячай бібліятэцы № 3 (аб 11.00 і а 17.00).

12 красавіка — на імпрэзу, прысвечаную памяці рускага паэта Дзмітрыя Кавалёва з удзелам пісьменнікаў Масквы і Мінска, у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Янкі Купалы (а 13.00).

12 красавіка — на паэтычнае свята, прысвечанае памяці Дзмітрыя Кавалёва «И светится в хлебах моя земля», з удзелам галоўнага рэдактара часопіса «Молодая гвардия» Валерыя Хацюшына ў Дом-музей Якуба Коласа (а 16.00).

12 красавіка — на сустрэчу з Георгіем Марчуком у СШ № 161 (а 10.30).

12 красавіка — на імпрэзу, прымеркаваную да Года малой радзімы, з удзелам

пісьменнікаў Мінскага гарадскога аддзялення СПБ у каледж прамысловасці і будматэрыялаў (а 14.30).

13 красавіка — на сустрэчу з галоўным рэдактарам часопіса «Молодая гвардия» Валерыем Хацюшыным у Саюз пісьменнікаў Беларусі (а 12.00).

13 красавіка — на сустрэчу з паэтамі Расіі «Масты сяброўства» ў Расійскі цэнтр навукі і культуры (вул. Рэвалюцыйная, 15А, актавая зала) (а 16.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

13 красавіка — на вечар жаночай паэзіі з удзелам Ірыны Карнаухавой і Бажэны Мацюк у Гомельскую абласную бібліятэку (а 17.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

10 красавіка — на пасяджэнне літаратурнага клуба «Літара» ў Брэсцкі гарадскі цэнтр культуры (а 17.00).

11 красавіка — на сустрэчу з Міколам Панасюком «Вышэй, да зорак!» у філіял № 9 Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна (а 14.00).

12 красавіка — на прэзентацыю кнігі Таіцыяны Шульгі «Доброго пути!» ў Брэсцкую цэнтральную гарадскую бібліятэку (а 16.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

9 красавіка — на юбілейны вечар Тамары Красовай-Гусачэнкі «Со мною вечность говорит» у Віцебскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (а 15.00).

10 красавіка — на фальклорнае свята, прысвечанае Тыдню дзіцячай кнігі, з удзелам Тамары Красовай-Гусачэнкі ў Віцебскую гарадскую бібліятэку імя У. Караткевіча (а 15.00).

12 красавіка — на юбілейны вечар Тамары Красовай-Гусачэнкі «Со мною вечность говорит» у мінскі Дом літаратара (а 16.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

7 красавіка — у творчую лабораторыю маленькага рэпарцёра з удзелам Ліны Багданавай пры СШ № 12 г. Гродна. Пачатак (а 13.30).

10 красавіка — у літаратурную гасціўню «Родны край — мае натхненне» з удзелам гродзенскіх пісьменнікаў у Цэнтр сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва Кастрычніцкага раёна г. Гродна (а 14.00).

11 красавіка — на вечар памяці кампазітара і паэта Яўгена Петрашэвіча ў Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Карскага (а 16.00).

12 красавіка — на чарговую заняткі Гродзенскай грамадскай літаратурнай школы ў офіс Гродзенскага абласнога аддзялення СПБ (а 17.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

11 красавіка — на літаратурную гадзіну «Максім Гарэцкі і Леаніла Чарняўская» ў інтэрнат № 4 БДСГА (а 18.00).

11 красавіка — на сустрэчу Алены Кісель з удзельнікамі кніжнага клуба «345 F» (г. Магілёў, зав. Чкалава, д. 16) (а 18.00).

Кіно, якім ганарымся

Айчынныя кінематаграфісты цяпер а змогуць атрымаць «Нацыянальную кінапрэмію Беларусі». Міністэрства культуры вырашыла выбіраць лепшых рэжысёраў, акцёраў, сцэнарыстаў ды іншых дзеячаў кінамастацтва з мэтай захаваць традыцыі ды працягнуць развіццё беларускага кінематографа, а таксама паспрыяць яго папулярызаванню ў нашай краіне і за яе межамі.

Першы конкурс уключае шэраг намінацый: узнагароды ўручаць за лепшыя фільм і серыял у ігравой форме, за лепшыя анімацыйны, дакументальны і кароткаметражны фільм. Ушануюць

таксама выканаўцаў галоўных жаночай і мужчынскай роляў, роляў другога плана. Беларуская кінапрэмія падобная да «Оскара»: у нас таксама адзначаць лепшыя рэжысёрскую, апэратарскую работы, работу мастака-пастаноўшчыка, сцэнарыста, мастака па касцюмах, кампазітара, мантажора ды гукарэжысёра. Таксама важнымі ўзнагародамі ўшануюць лепшы дэбют, а яшчэ беларускім кінематаграфістам уручаць прызны за значны ўнёсак у айчыннае і замежнае кіно.

Што да ўмоў конкурсу, то да ўдзелу дапушчаны фільмы, знятыя рэжысёрамі Беларусі не пазней за два гады таму. Спіс

намінантаў будзе сфарміраваны ў снежні, а да гэтага часу кожны ахвотны можа падаць на конкурс сваё кіно. Сімвалічна, што вынікі першай кінапрэміі абвясцяць у Дзень беларускага кіно.

У склад журы ўвойдуць вядомыя кінематаграфісты, выкладчыкі і кіназнаўцы, кінакрытыкі. У Міністэрстве культуры спадзяюцца, што такая ініцыятыва будзе стымуляваць кінавытворчасць, а таксама фарміраваць нацыянальны кінарынак. Да таго ж гэта магчымасць заявіць пра сябе для маладых кінематаграфістаў і нагадаць пра прафесіяналаў.

Бажэна СТРОК

Люстэрка тыдня:

СВЕТ

У Кембрыджы развіталіся з вядомым прафесарам Стывенам Хокінгам. Навуковай дзейнасцю там ён займаўся больш як 50 гадоў. Пахавальная цырымонія прайшла ва ўніверсітэцкай царкве Святой Марыі (у званы білі роўна 76 разоў: столькі гадоў пражыў навуковец). Акрамя сваякоў і сяброў прафесара, на развітальную цырымонію запрасілі акцёра Эдзі Рэдмайна, які ўва-собіў персанаж Хокінга ў кіно (фільм «Сусвет Стывена Хокінга»), кіраўніка кампаній SpaceX і Tesla Ілана Маска, гітарыста гурта Queen і астрафізіка Браяна Мэя, драматурга Алана Бэнэта. Выказаць павагу да выдатнага фізіка прыйшлі і звычайныя людзі: яны сустракалі пахавальны картэж найпрост на вуліцах Кембрыджа. Для праха Стывена Хокінга адвялі месца ў Вестмінстэрскім абацтве побач з магіламі Ісака Ньютана і Чарльза Дарвіна.

Дырэктар Дзяржаўнага музея выяўленчых мастацтваў імя А. С. Пушкіна Марына Лошак вырашыла пераўтварыць свой офіс у адмысловую арт-інсталіцыю. Дзеля ўвасаблення гэтай задумкі яна запрасіла мастака і архітэктара Аляксандра Бродскага. Творца падзяліў прастору кабінета на дзве часткі: уверсе знаходзіцца асліяпляльня-белая пляцоўка са сталом і ўласнымі рэчамі Марыны Лошак, унізе, быццам экстракт музейнай справы, — паўзмрочны пакой з мноствам стэлажоў ды арт-аб'ектаў. Галоўная ідэя праекта — размежаваць установу і асобу яе кіраўніка. Штодзённае жыццё офіса будзе фіксавацца на камеры, з запісам якіх плануецца зманціраваць фільм пра мастацкі эксперымент спадарыні Лошак. Прагляд кабінета даступны і для наведвальнікаў Пушкінскага музея: ладзіцца экскурсіі па папярэдняй рэгістрацыі.

Англамоўная газета The Art Newspaper надрукавала рэйтынг музеяў-лідараў па колькасці наведвальнікаў у 2017 годзе. Першае месца заняла скарбніца сусветнай культуры — парыжскі Луўр. Палац-музей Францыі, як і год таму, імкнецца ўбачыць большасць людзей. Другое і трэцяе месца належыць Нацыянальнаму музею Кітая ў Пекіне і Метраполітан-музею ў Нью-Ёрку. Нягледзячы на тое, што музеі Вялікабрытаніі не ўвайшлі ў тройку лідараў, у дзясятцы папулярных устаноў аказаліся адразу тры лондonsкія музеі: Брытанскі музей, Тэйт Мадэрн і Нацыянальная галерэя. На заключным, дзясятым, месцы — Дзяржаўны Эрмітаж у Санкт-Пецярбургу. Топ-дваццаць найпапулярнейшых выставак узначаліла экспазіцыя «Шэдэўры новага мастацтва. Калекцыя Шчукіна», якая ладзілася з 22 кастрычніка 2016 года па 5 сакавіка 2017 г. у парыжскім Фондзе Louis Vuitton.

Сёлета пяцідзесяцігоддзе адзначае знакаміты фільм рэжысёра Стэнлі Кубрыка «2001 год: Касмічная адысея». З нагоды юбілею на 71-м Міжнародным Канскім кінафестывалі, які адкрыецца 8 мая 2018 года, гледачам прадставяць копію кінастужкі на 70-міліметровай плёнцы: у такім фармаце «Касмічная адысея» ўпершыню выйшла ў пракат. Цікава, але копію плёнкі не адрэстаўрыравалі, а надрукавалі нанова на аснове арыгінальных негатываў. Вынікі гэтага можна ўбачыць на паказе 12 мая ў межах праграмы «Класіка Кан». Дарэчы, наведвальнікаў Канскага кінафестывалу чакае яшчэ адно новаўвядзенне: сёлета на чырвонай дарожцы забараняецца рабіць сэлфі. На думку дырэктара кінафестывалу Цьеры Фрэма, сэлфі на чырвонай дарожцы перашкаджаюць належнаму ходу імпрэзы. Адменіць і традыцыйныя прэс-паказы фільмаў для журналістаў.

Агляд цікавінак ад Дар'і ЧАРНЯЎСКАЙ

3 ЭНЕРГЕТЫКАЙ АСОБ

Дзейнасць мастацкіх камбінатаў прадстаўляе адмысловая выстаўка

Выставачны праект «Арт-камбінаты» працуе ў Палацы мастацтваў да 15 красавіка. Нягледзячы на тое, што ў якасці экспазіцыі вытворчасць камбінатаў яшчэ не паказвалі, беларусы штодня бачаць вынікі іх працы вакол сябе. Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Нацыянальны музей Вялікай Айчыннай вайны, Палац Незалежнасці ў Мінску, Нацыянальны тэатр оперы і балета, Мірскі і Нясвіжскі замкі — да іх і не толькі маюць таму такога клопату не было: камбінатам давалі буйныя заказы, і яны якасна іх выконвалі. Нават у штаб-кватэры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый вісіць стылізаваны габелен, вытканы на камбінаце! Праз выстаўку саюз хоча паказаць беларускаму грамадству і патэнцыяльным замоўнікам, што ў краіне ёсць высокапрафесійныя творцы з велізарнымі магчымасцямі.

Рыгор Сітніца параўнаў праект «Арт-камбінаты» са штогадовай Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкай-кірмашом: мастацкія камбінаты, як і выдавецтвы, маюць патрэбу ў пляцоўцы, дзе можна паказаць вынікі сваёй дзейнасці, заключыць новыя дамовы і пагадненні ў спрыяльных умовах. Да таго ж і сама падрыхтоўка праекта такога ўзроўню ёсць адмысловая справаздача. Падчас адкрыцця выстаўкі арганізатары зрабілі акцэнт на пашырэнні сяброўскага кола: неабходна замацоўваць адносіны, што ўжо існуюць, шукаць новыя стасункі, выходзіць на еўрапейскі ды азіяцкі рынкі.

Беларускім камбінатам ёсць што прапанаваць айчынным і замежным замоўнікам. Так, камбінат дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва імя А. М. Кішчанкі — адзіны на тэрыторыі СНД, што займаецца ручным мастацкім ткацтвам. Там выпускаюць розныя па стылях і тэхнічных патрабаваннях габелены: ад невялікіх палотнаў да манументальных твораў памерам звыш як 100 кв. м. Мастацкі роспіс, стварэнне вітражоў, мазаікі, керамікі, люстраў, падрыхтоўка музейных экспазіцыяў ажыццяўляецца на базе мастацкага камбіната, а скульптурны камбінат падарыў краіне помнікі Францыску Скарыну і Янку Купалу, мемарыялы «Беларусь партызанская», «Трасцянец», «Сынам Айчыны» ды іншыя буйныя работы.

— Удзел у экспазіцыі бяруць тры вялікія прадпрыемствы. Яны арганізавалі спецыяльны майстар-класы, каб пазнаёміць наведнікаў Палаца мастацтваў са сваёй справай у працэсе вытворчасці, — распавёў пра канцэпцыю выстаўкі куратар мерапрыемства першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Глеб Отчык. — Арт-камбінаты прадстаўлены і адмысловымі відэаролікамі, знятымі Алегам Лукашэвічам і Аляксандрам Аляксеенкам, і падрабязнымі друкаванымі каталогамі. На мерапрыемстве ладзіцца круглыя сталы з кіраўнікамі прадпрыемстваў, дызайнерамі і архітэктарамі: прадстаўнікі нашых камбінатаў гатовыя да дыялогу.

На выстаўцы экспануюцца як сучасныя творы, так і аб'екты, зробленыя за апошнія 10 гадоў. Вырабы беларускіх арт-камбінатаў не страчваюць актуальнасці: яны маюць асобую энергетыку, бо створаныя ўручную, з мастацкай ідэяй.

Дар'я ЧАРНЯЎСКАЯ

Прадмет іроніі?..

Беларускі саюз дызайнераў звярнуў увагу на кітч

«Кітч, як і мафія, бессмяротны, кітч у нашым жыцці паўсюль» — менавіта такія лозунгамі 1 красавіка ў будынку Беларускага саюза дызайнераў адкрылася першая ў краіне выстаўка кітчу, дзе прадстаўлены, як кажуць арганізатары, самыя экстравагантныя і пафасныя прадметы масавай культуры.

Калекцыя пладова-ягадных вінаў, свецкія статуэткі, пятля для сэлфі і неабсяжная матрошка — толькі пачатак шэрага нязвыклых экспанатаў. На выстаўцы ёсць не толькі рэчы, што калісьці набываліся на рынках, але і аўтарскія экспанаты, у тым ліку і вядомых мастакоў: Ганны Сілівончык, Міхаіла Гуліна, Мікалая Пруднікава.

Выстаўка была арганізавана для таго, каб прадэманстраваць дэфіцыт дызайну

побач з намі і ў той жа час паказаць, што кітч — цэлая культура, на асновах якой былі створаны і прафесійныя творы мастацтва.

— Мы вырашылі, што жывём сумна, і арганізавалі выстаўку кітчу, — адзначыў на адкрыцці старшыня Беларускага саюза дызайнераў Дзмітрый Сурскі. — Выстаўку зрабілі ў фармаце кватэрніка, выставілі і тыя экспанаты, якія прынеслі людзі. Многае сабраны ў саюзе. Не пабаюся сказаць, што кітч — гэта таксама мастацтва, якое заўсёды цікавіць дызайнера, прадмет іроніі. Тут шмат прадметаў, якія мы ў свой час куплялі на бльшыных рынках, на «Поле цудаў» (рынак на Ждановічах). Мы стаялі за імі ў чарзе, а цяпер яны выклікаюць у нас усмешкі. Але не трэба думаць, што сёння яны не могуць быць актуальныя. І вядомыя дызайнеры часта звяртаюцца да кітчу — ёсць творы, пабудаваныя на яго прыёмах. Гэта з'ява вызначае наш светапогляд: мы можам вырашыць, што добра і што дрэнна.

Гледачы з задавальненнем ідуць глядзець праект на Брылеўскую, апрабуючыся ў дзіўныя касцюмы (каб патрапіць на выстаўку бясплатна), фатаграфуюцца з экспанатамі і ўспамінаюць мінулыя часы. У кожнага яшчэ ёсць шанец падараваць Саюзу дызайнераў свой экспанат, які можа стаць экспанатам першай галерэі кітчу ў краіне.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

1 красавіка 60-годдзе адзначыла Ева Дударга, пісьменніца.

6 красавіка 75-гадовы юбілей святкуе Міхаіл Зданевіч, спявак, педагог, заслужаны артыст БССР.

7 красавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Максіміліяна Гугеля (1913 — 1985), графіка.

8 красавіка — 115 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Скібнеўскага (1903 —

1978), рэжысёра і педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, заслужанага дзеяча мастацтваў Удмурціі.

8 красавіка 60-годдзе святкуе Пётр Прохараў, беларускі жывапісец.

10 красавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Боруха Ямпольскага (1898 — 1975), акцёра, заслужанага артыста БССР.

10 красавіка 70 гадоў спаўняецца Алегу Соніну, беларускаму кампазітару.

12 красавіка 85 гадоў спаўняецца Валянціне Міхеевай, скульптару.

12 красавіка 80-годдзе адзначыць Алесь Масарэнка, прэзаік, перакладчык.

Прад вечным вяртаннем прадвесня...

***

— Хрыстос уваскрэсе! —
 Ўсяісна ўваскрэсе!
 і рэха — як гром веснавы
 ў паднябесі...
 і рэха — у сэрцах...
 і рэха — у песнях...
 і вера, што кожны
 ў Хрысце ўваскрэсне!..
 ...і цемра адвідзе...
 і гора растане...
 і смерць, быццам прывід
 пад сонцам світальным,
 міне ва ўспамін паўнаты
 Дабравесця...
 — Хрыстос уваскрэсе! —
 Ўсяісна ўваскрэсе!

За савецкім часам гэст дысертацыі перадалі ў Англію, і там яна была выдана па-беларуску. Неймаверны па тых часах прэцэдэнт, за які я быў выключаны з інстытута і нават звольнены з працы. Мяне не атэставалі як лабаранта.

— А што прывяло ў манастыры?

— Найчасцей туды ідуць праз трагедыю. Пакуль усё добра, дык і не задумваешся асабліва пра Бога. Але калі Бог задумаў гукнуць чалавека, то праз пэўных людзей і збег абставінаў дае знак. Праз «нестраенне» ў адносінах з бліжнімі, начальствам, дзяржавай, праблемы са здароўем. Спачатку жывуць тыповы прадстаўнік багемы. Адночы, каб здзівіць сяброў, скочыць з пірса ў штармавыя хвалі і... ледзь не пагануў. Ужо не меў надзеі, сілы скончыліся, хвалі мяне накрылі, а я не магу рук падняць... Думаю: няўжо так лёгка душа аддзеліцца ад цела? І раптам мяне быццам на далоні хтосьці ўзняў і вынес.

Былі і іншыя знакі. Паўсюль у грамадстве мяне адрынулі, дысертацыю блакіравалі як немарксісцкую і нацыяналістычную. Бацьку Гасподзь забраў. Сядзібу ў цэнтры горада — бацькоўскі дом з добрым кавалкам зямлі — адсудзілі. Да таго ж ледзь уратавалі хірургі (была прабадняя язва). Я прыехаў у манастыр паміраць і... вось ужо трэці дзясяткі тут. Сустрэў мяне знакамiты сваёй узорлівасцю старац Мітрафан. Скажаў, ні пра што не пытаючыся: «Трымайся манастыра. Ты па натуре манах». Спачатку было няпроста. Потым прызначылі келейнікам да старца Мітрафана...

— Не шкадуецца, што сталі манахам?

— У мяне ніколі не было настолькі поўнай свабоды творчасці.
 — У Бібліі сказана: спачатку было слова... як гэта зразумець?
 — Па-грэчаску слова — гэта «логас». Напачатку быў логас. Логас мае шмат значэнняў: «слова», «творчая сіла», «дух». У Бібліі маецца на ўвазе творчая сіла, якая ўнутраным бязмежным эўрыстычным патэнцыялам стварае з нічога бясконца мноства супрацьлеглых якасцяў. З гэтай безлічы супрацьлегласцяў і ствараецца гармонія быцця. Чалавечымі меркамі Божыя тайны не патлумачыш. Але я спрабую патлумачыць аналогіямі. Слова — не безасабовае. Гэта творчая Асоба (з вялікай літары), якая стварыла ўсе супрацьлеглыя якасці, а па сваім падабенстве стварыла і нашы душы.

— Ці не кашчунна гучыць аналогія: як Бог стварыў сусвет, так і паэт стварае вершы? То бок, паэт у нечым прыпадобняецца да Бога?

— Не толькі паэт, кожная душа створаная па Боскім падабенстве, у кожную душу Бог уклаў таленты і творчыя сілы. І загадаў вярнуць з прыбыткам.

— Талент ад Бога... А бывае талент ад д'ябла?

— Ад д'ябла не таленты, а энергія змроку, хаосу, разбурэння. З Богам — сутворчасць, а «злы геній» альбо «цёмнае натхненне», экстагичныя станы вядзьмарак і ведзьмароў фармальна могуць быць прыняты за таленты, але насамрэч гэта праяўленне цёмнай энергіі. Мефістофель, альбо Чорны чалавек, — праяўленне Боскіх талентаў для злых спраў.

— Праўда, што паэт гаворыць не сам ад сябе, а праз яго гаворыць нехта ці нешта?

— Магу адказаць вершам:

Душа, будзь толькі ў Бога ў паслушанні.
 Дбай аб прысудзе Вечнага Суддзі.
 Ухвалы й глум прымай без хвалявання
 І з дурнем спрэчак не вядзі!

— Творчасць — гэта дар Бога. У Вас гэта дар паэтгичны. Якім чынам Вы, будучы манахам, рэалізавалі гэты дар? Якім чынам жывіце з творчасцю ў манастыры?

— Так склалася, што я стаў рэдактарам манастырскага выдання. Да таго ж узначаліў літаб'яднанне пры ім. Уладыка сказаў: трэба сабраць лепшыя інтэлектуальныя манастырскія сілы, стварыць рэдкалегію і распачыць выданне пры абіцелі. Так і зрабілі. Першы нумар выйшаў праз год пасля таго, як я тут застаўся, у 1997-м. З таго часу я — рэдактар гэтага «Жыровіцкага лістка». Ён выходзіць 5 разоў на год. Неўзабаве ўзнікла і літаб'яднанне «Крэсіва». Пачалося з таго, што выпусцілі спецыяльны інфармацыйны лісток пад назвай «Культуралагічны круг» па праблемах адпаведнай тэматыкі. Ім зацікавіліся настаўнікі і вучні найперш слонімскай гімназіі — давалося ствараць літаб'яднанне. У нас няма бюракратыі, справаводства. Але калі збіраюцца хаця б 2—3 чалавекі, мы творым літаратурнае ці філасофскае сумоўе ў імя Гасподне. Выдаём па лініі літаб'яднання літаратурныя зборнікі. Аўтары — уцаркоўленыя настаўнікі, студэнты, выкладчыкі, вучні. На старонках нашых кніг спрабуем асэнсаваць уласны гістарычны шлях у кантэксце 1000-годдзя хрышчэння Русі і 2000-годдзя зямнога шляху Ісуса.

— Што Вы несцеце людзям праз друкаванае слова? Пра што «Лісток»?

— Самыя надзённыя пытанні для моладзі, у тым ліку прапаганда здаровага ладу жыцця.

— Як вызначаеце жанр Ваших твораў?

— Я іх заву рыф-мары, альбо мары ў рыфмах...

— Адна з Ваших кніг называецца «Апошняя беларусь». Чаму апошняю?

— Дэмаграфічная сітуацыя надзвычай складаная.

— Ці жыве беларуская мова ў манастыры?

— Для мяне праблема мовы няма. Я размаўляю па-беларуску і са мной таксама размаўляюць па-беларуску. Хто з семінарыстаў яшчэ не валодае мовай, хаця б пару слоў скажуць. Каб паказаць, што і яны не лыкам шытыя. Святары часам праводзяць літургію па-беларуску.

— Як нам захаваць астравок уласнай культуры ў глабалізаваным свеце, калі тэмпы паглынны большымі культурамі меншых паскараюцца?

— ...Не прад сконам з табою мы сёння стаім —

А прад вечным вяртаннем прадвесня...

...ўваскрэсе Беларусьчыню ў сэрцы сваім —

І ў Сусвеце

яна

уваскрэсе!

Гутарыла Яна БУДОВІЧ,
 фота аўтара

ІКАНАСТАС ЗІНАІДЫ ЕЛІСЕЕВАЙ

Майстра па саломалляцтву, лаўрэата прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Зінаіда Елісеева з Новалукомля ведаюць не толькі ў Беларусі. Колькі саломаллячых апраў да святых абразоў зрабіла сямідзесяцігадовая новалукамчанка, ужо і не злічыць. А юбіляр, здаецца, забылася пра стому і ўзрост, плённа працуе і шчыра дзеліцца з аднадумцамі сваімі назіраннямі, сакрэтамі майстэрства.

Зінаіда Сяргееўна нарадзілася і выхоўвалася ў праваслаўнай сям'і. Старэйшаму з родзічаў, якіх ёй пашчасціла ведаць, было каля 120. Менавіта ў бацькоўскай хаце атрымала першыя ўрокі сапраўднай любові да блізкіх. У канцы шасцідзясятых паступіла на мастацка-графічнае аддзяленне Віцебскага педінстытута. Але як толькі выдавалася вольная хвілінка, ехала ў родную вёску, каб паназіраць за працай народных умельцаў. Дома настаўнікам была маці, вядомая ў акрузе

майстрыха. Дзякуючы ёй, вельмі рана ўсвядоміла сілу духоўнай спадчыны. Для дыпломнай работы Зінаіда Сяргееўна абрала тэму «Эстэтычнае і патрыятычнае выхаванне сродкамі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва роднага краю».

З горадам беларускіх энергетыкаў звязана большая частка жыцця Елісеевай. Тут Зінаіда Сяргееўна стала вядомым майстрам. Саломалляцтвенне ўзяло ў палон яшчэ ў маладосці. З гадамі пераканалася: саломка — не горш за золата. Калі ў Беларусі людзі зноў пайшлі ў храмы, звярнуліся да Бога, яна паспрабавала рабіць саламяныя аправы для абразоў. Справа настолькі захапіла, што ні аб чым іншым ужо і не думала, быццам нябесныя сілы вялі па абраным шляху.

У сваёй творчасці новалукамчанка прытрымліваецца традыцый саломалляцтва XVII—XIX стагоддзяў. Толькі ў тыя часы саламянае ўбранства было ў асноўным сродкам дэкарацыі. Зінаіда

Елісеева захацела надаць дэкаратыўнасці сэнс. Яе аправы — як своеасаблівае тлумачэнне да святога вобраза.

Майстрыха спадзяецца, што сваёй творчасцю дапамагае людзям вярнуць страчанае, прыйсці да Бога. Вельмі радуецца, калі так здараецца. Заўжды з усмешкай успамінае выпадак на «Славянскім базары ў Віцебску». Да майстроў з Чашніччыны падышоў мужчына, якому падарылі яе абраз. Цалуючы руку Зінаідзе Сяргееўне, ён зазначыў: «Ведаеце, ваша ікона неяк усіх у маёй сям'і памірыла. Мы перасталі сварыцца, сталі больш цярылівыя...» Слова ўдзячнасці чула неаднойчы і ад гараджан, у дамах якіх прапісаліся яе работы.

Некалькі абразоў майстрыха ахвя-

Зінаіда Елісеева і яе работы.

рвала новалукомльскаму храму, але ў хуткім часе там здарыўся пажар. Агонь пашкодзіў амаль усю царкоўную маёмасць у памяшканні, дзе віселі абразы Елісеевай. Польмыя прайшліся і па іх. Але, на дзіва, саламяныя аправы з абразамі ўцалелі, нібы нехта захінуў іх. Можна, гэта блага-слаўленне аўтара на творчае даўгалецце?

Ірына ТОРБІНА,
 фота аўтара

КАЗАЧНИК ДУБОЎКА

паводле летуценніка Давідоўскага

1.

Да 1930 года Уладзімір Дубоўка пачынае безразважліва верыць у рыцарскую, шляхетную дружбу паміж паэтамі. Таму і прыдумаў разам з Адамам Бабарэкам элітарную суполку «Узвышша». Дубоўка разумеў: беларускую паэзію і прозу трэба ратаваць ад крык-лівай большасці псеўдапалітычных рыфмаплётаў. А таксама трэба ратаваць і самому, каб незаўважна не стаць яшчэ адным «чырванакрылым вешчуном». Неабходна ўзвысіцца над тагачасным культурніцкім «сызморам», узяўшы з сабой варты. Адсюль і назва новага літаратурнага аб'яднання «Узвышша». Дубоўка спадзяваўся, што выбраныя ім паэты, празаікі і крытыкі — пачатак новай генерацыі творцаў, якія пакажуць прыклад сапраўднай, па-еўрапейску вытанчанай літаратуры і такога ж непадманнага, высакароднага, як у мушкецёраў Дзюма, сяброўства.

У сваіх ідэалістычных перакананнях Дубоўка быў нарэлігіянаму нязломны. Пасля трагічных ліпенскіх падзей 1930 года (турэмнае зняволенне паэта), амаль юдаўскага адрачэння ад яго большасці аднадумцаў, дваццаці васьмі гадоў высылкі і лагераў герой нашага артыкула з такой жа (калі не большай) упартасцю паверыў: беларускія пісьменнікі — апошнія людзі на планеце, якім варта давацца. Так, іх можна чытаць, цытаваць (цэлым калейдаскопам цытат поўніцца аповесць «Жоўтая акацыя»), неабходна іх вывучаць, нават натхняцца асобнымі творами, часам прысвячаць вершы, але... не сябраваць.

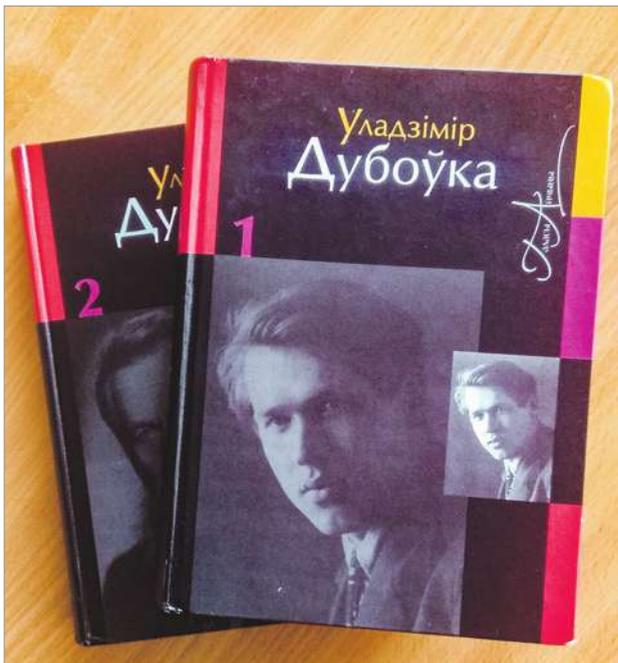
Сваім былым таварышам «узвышшаўцам» ён так і не дараваў.

У яго творчасці 1960—1970-х гадоў становіцца асноўнай тэма раптоўнай несправядлівасці, змагання з нечаканымі нягодамі, калі табе ніхто, апроч цябе самога, не дапаможа, матыў супрацьстаяння ідэальнага чыстага чалавека брыдкаму хаму (прыгадаем яго бліскучыя пераклады Шэкспіра, Байрана, Ду Фу, аповесць «Ганна Алелька»). Многія тагачасныя героі Дубоўкі падкрэслена рамантызаваныя, не маюць аніякай заганы, прыгожыя вонкава і ўнутрана.

І гэта зразумела, чаму.

Паэт бачыў, што свет на самай справе не змяніўся. Тыя пачвары, ад якіх ён ратаваўся «Узвышшам», нікуды не зніклі, а таму, калі рэальнае жыццё не дае прыкладаў шляхетных паводзін і высакародных учынкаў, падобнае трэба выдумаць у літаратуры.

Сваё ж праўдзіва-некампліментарнае стаўленне да сучаснікаў Дубоўка выказаў у артыкуле, прысвечаным Янку Купалу («ЛіМ», 7 ліпеня, 1972 г.):

«Чаго і каго не любіў [Янка Купала. — В. Д.-М.] — розных халтуршчыкаў, плеткароў, інтрыганаў. Ім ён «прысвяціў» свае радкі:

*Куды не глянеш — людзі, людзі,
Куды не глянеш — шэльмы, шэльмы.
Куды не глянеш — б'юцца ў грудзі,
Што значыць: правільныя вельмі...»*

2.

Да сярэдзіны 1990-х гадоў даследчык беларускай літаратуры Дзмітрый Давідоўскі верыў: падрыхтаваны ім 4-томнік Уладзіміра Дубоўкі хутка выйдзе ў свет.

Паэт, у адрозненне ад многіх калец, былых паплечнікаў і вучняў, не дачакаўся такой раскошы пры жыцці. Так, ён меў у 1965 годзе невялічкія

Юрка Гаўрук і Уладзімір Дубоўка. 1926 г.

два тамы выбранага, але на большае разлічваць не мусіў.

Спадзяванні Давідоўскага не спраўдзіліся. Грошы ў выдавецтва скончыліся, і задуманае засталася ўсяго толькі прыгожай марай.

Прайшло дваццаць гадоў. За гэты час увага да асобы Дубоўкі была стабільна нязменнай: ніводная вуліца ці хаця б завулак не былі названы яго імем, а скверы і плошчы не ўпрыгожаны помнікамі паэту.

І, вядома ж, так і не выйшаў чатырохтомнік выбранага.

А і праўда, навошта?

Тое, што Дубоўка лічыўся лепшым беларускім паэтам 1920-х, адкрывальнікам новых формаў, аўтарам многіх наватвораў, тое, што Янка Купала ставіў яго вышэй за сябе — хіба нагода ўславіць памяць чалавека, які быў гатовы дзеля Беларусі «сваё сэрца» накалоць «на дзіды»? Пераважная большасць лічыла, што не.

Але Давідоўскі не пакідаў сваёй мары.

«У сваіх ідэалістычных перакананнях Дубоўка быў нарэлігіянаму нязломны. Пасля трагічных ліпенскіх падзей 1930 года (турэмнае зняволенне), амаль юдаўскага адрачэння ад яго большасці аднадумцаў, дваццаці васьмі гадоў высылкі і лагераў герой нашага артыкула з такой жа (калі не большай) упартасцю паверыў: беларускія пісьменнікі — апошнія людзі на планеце, якім можна давацца».

Дубоўка для яго быў не проста выдатным пісьменнікам. Выдатных у нас хапае.

Паэт уяўляўся сапраўдным волатам. Даследчык захапляўся яго фізічнай сілай, нязломным характарам, магутнай воляй.

У 2017 годзе пры творчай дапамозе Віктара Жыбуля мара даследчыка выдаць творы Дубоўкі часткова здзейснілася. Але іронія заключалася ў тым, што ізноў Дубоўка (гэтым разам пасмяротна) мусіў разлічваць толькі на два тамы.

Выхад выдання стаў падзеяй.

Была аб'яўлена падпіска, і той, хто не падпісаўся, мусіў выкрадаць гэтыя рарытэтныя кнігі з бібліятэк альбо пазычаць у сяброў, каб пасля не аддаваць, бо купіць двухтомнік немагчыма, а не мець у сваёй бібліятэцы падобных кніжных скарбаў, — гэта, упэўнены, злачыства, страшнейшае за крадзеж.

Безумоўна, з'явіліся і крытыкі. Яны адзначалі, што даследчык занадта спяшаўся, калі складаў гэтыя тамы. У выніку можна знайсці прыкрыя адрукоўкі, расчараванца зусім куртаценькімі каментарамі і адсутнасцю паказальніка імёнаў (хаця ў змесце пазначана, што ён ёсць).

Так, магчыма, шмат чаго тут няма, бракуе неабходнай навуковай грунтоўнасці, але, тым не менш, ёсць галоўнае. Упершыню надрукаваны некаторыя творы, а шматлікім класічным вершам, перакладам, артыкулам дадзена новае жыццё.

Па сутнасці, тут угадваецца яшчэ не столькі партрэт паэта, колькі вельмі пераканаўчы, інтрыгоўны эскіз яго творчасці, дзе шмат што яшчэ не дамалявана і чакае толькі больш спрыяльных умоў, каб загучаць усімі фарбамі, калі нарэшце будзе выдадзены поўны збор твораў паэта.

Спадар Дзмітрый, калі складаў гэты двухтомнік, спяшаўся. Але не забывайма, што ТАКІМ ЖА ТВОРЧА-НЕЦЯРПЛІВЫМ быў і сам Дубоўка, калі праз дваццаць васьмі гадоў змог вярнуцца да ажыццяўлення сваёй мары — пісаць новыя дзівосныя вершы, паэмы, казкі.

Васіль ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Землякі

Навум ГАЛЬПІЯРОВІЧ

ЯНЭК З ГЕРМАНАВІЧАЎ

Якава Іосіфавіча Саснавіка ў Наваполацку ведалі многія. Можна, нават і большасць жыхароў маладога горада. Урач-траўматолаг, слава аб умелых, чухлых руках якога прыводзіла ў горад пацыентаў, бадай, з усёй Віцебшчыны, быў, што гаворыцца, душой многіх сяброўскіх кампаній, дэпутатам гарадскога савета, адным словам, чалавекам публічным. Мне не раз даводзілася сустракацца з Якавам Іосіфавічам, і заўсёды па-добраму я зайздросціў яго зычлівасці і аптымізму.

Разам мы засядалі ў дэпутацкіх камісіях, не раз разважліваўся і памяркоўнасць Якава Іосіфавіча «разрульвала» вострыя спрэчныя пытанні, якіх у тыя, дзевяностыя, гады было нямала. Ды і з пытаннямі па здароўі блізкіх і знаёмых даводзілася звяртацца.

Хто б мог падумаць, што жыццё яго абарвецца ў няпоўныя шэсцьдзесят гадоў. Жыццё, якое, як потым даведаўся ад яго сына Барыса, пачалося ў сельскай бальніцы мястэчка Германавічы (што сёння ў Шаркаўшчынскім раёне) у жніўні 1941 года падчас нямецка-фашысцкай акупацыі.

Лёс яўрэйскага хлопчыка мог бы абарвацца вельмі хутка, каб па просьбе родных яго не забрала васьмянаццацігадовая Марыя Левановіч, якая прывезла яго ў вёску Слабодка як свайго сына, бацька якога загінуў на вайне. Хлопчыка назвалі Янэкам, хаця сапраўдны бацькі далі яму іншае імя. Самі Саснавікі хаваліся па хутарах, а потым уступілі ў партызанскі атрад, куды маленькае дзіця забраць не маглі. Так Янэк са сваёй другой мамай, хаваючыся па вёсках і хутарах, застаўся жыць і стаў тым самым Якавам Іосіфавічам, які потым быў сваім доктарам для ўсіх землякоў Глыбокага краю.

А для другой маці Марыі Францаўны заставаўся ўдзячным верным дзіцём і не раз прыязджаў да яе ў вёску Зябікі разам з сям'ёй, прывозіў падарункі, цалаваў яе дарагі з дзяцінства твар.

Марыі Францаўне было прысвоена ганаровае званне «Праведнік народаў свету», якім узнагароджваліся тыя, хто ратаваў яўрэяў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

На жаль, пра гэтую гісторыю з жыцця Якава Іосіфавіча я даведаўся, калі яго ўжо не было ў жывых, і вельмі шкадую, што не змог у свой час распытаць пра падрабязнасці тых суровых выпрабаванняў, якія выпалі на яго долю. Ды і не вельмі шмат гаварылі на гэтую тэму ў тыя гады.

Два сыны Саснавіка Барыс і Лёва таксама сталі дактарамі, і ім перадалася не толькі бацькоўскае прафесійнае ўменне, але і спагадлівы, сяброўскі бацькаў характар. Так сталася, што Барыс быў аднакласнікам майго сына Максіма. Яны сябравалі ў школе, сябруюць і цяпер. І не раз Барыс з жонкай Святланай і дочкамі Інай і Янай бывалі ў нашай хаце. І калі я гляджу на малодшую светлаваласую і блакітнавокую прыгажуню Яну, якая нібыта сышла са старонак любімых дзіцячых казак, я думаю пра лёс яе дзедка Якава Іосіфавіча Саснавіка, Янэка, які не абарваўся ў трагічныя для яго народа гады дзякуючы простае беларускай жанчыне.

Вершы — як лекі

Тамара Краснова-Гусачэнка лічыць, што сур'езная гадавіна з дня нараджэння — экзамен на сталасць. Яна не хавае ўзросту: у свае 70 Тамара Іванаўна — аўтар больш за 20 кніг паэзіі, прозы і твораў для дзяцей. Яна лаўрэат міжнародных, усерасійскіх літаратурных прэмій, І Нацыянальнай (у намінацыі «Паэзія»), абласных імя Уладзіміра Караткевіча, Петруся Броўкі, звання «Чалавек года Віцебшчыны — 2011». Яе адзначылі медалём Францыска Скарыны. Ёсць і ўзнагароды Расіі: імя Мусы Джалілія «За мужнасць у літаратуры», А. Грыбаедава, Ф. Цютчава, памятна медаль «За бездакорную службу» Саюзнай дзяржавы, акрамя таго — знак СПБ «За вялікі ўклад у літаратуру». Юбіляр — старшыня Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, член праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі і Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы.

Тамара Краснова-Гусачэнка са сваімі кнігамі.

вывучала праграмы для развіцця дзяцей дашкольнага і школьнага ўзростаў. Кіруюся тым, што вершы павінны развіваць дзіця, падказваць цікавае, адкрываць новае. Напрыклад, цыкл «Падкажыце бабулі» прысвечаны націскам. У мяне ёсць вершы для дзяцей чатырох, пяці, шасці, сямі гадоў. Я разумею, для каго пішу, ведаю, што каму можна распавесці, як і якую інтэлектуальную задачу паставіць і што здольныя зразумець хлопчыкі і дзяўчынкі ў пэўны перыяд свайго жыцця. І прызнаюся, што большасць вершаў былі адрасаваныя перш за ўсё маленькім чытачам з маёй сям'і.

— Сёння ў літаратары, напэўна, ёсць адна агульная праблема: як данесці сваю творчасць да чытача, выдаць напісаныя кнігі. Так?

— Кнізе ў наш час інтэрнэту складана, у тым ліку і таму, што выданне — вельмі дарагая справа. Ну, скажыце, хіба кожны можа сёння дазволіць сабе пайсці і купіць у кнігарні дзіцячую кнігу, не вельмі вялікую і не вельмі маляўнічую, якая каштуе 15 рублёў? А кніга, аформленая мастаком, і наогул будзе каштаваць 25—30 рублёў. Гэта кошт дзіцячага касцюма, сукенкі. А раней падобныя кнігі для дзяцей каштавалі капейкі. Наклады былі іншыя, як і крыніцы фінансавання выданняў...

Ініцыятарам друкавання майго першага зборніка «На адным дыханні», як і наступных (выключэнне складаюць зборнікі «Спас», «Сустрэча» і «Восень маладая», якія надрукаваны з падтрымкай спонсараў і Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь), стаў муж Уладзімір Васільевіч Гусачэнка. Ён — верны сябар, надзейны памочнік і пастаянны спонсар усіх маіх творчых праектаў. Ён жартуе, што патрачаных на гэту справу сямейных сродкаў хапіла б для куплі самалёта...

Але мае творы запатрабаваныя. Яны надрукаваны ў Расіі, Беларусі, Украіне, нават Канадзе. І мае кнігі амаль усе адзначаны на розных конкурсах, карыстаюцца чытацкім попытам.

Але ж выдаць кнігу без дапамогі спонсара практычна немагчыма. Таму мару аб тым, каб і я, усе мае сябры і калегі, члены нашага аддзялення СПБ змаглі знайсці спонсараў для выдання сваіх твораў. А пакуль, па магчымасці, стараюся дапамагчы ўсім таленавітым аўтарам.

— Вы пабывалі на форуме «Письменник і час», які праходзіў у рамках XXV Міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу ў Мінску. Якая з абмеркаваных тэм падалася вам найбольш блізкай?

— Удзельнічала ў двух пасяджэннях круглых сталоў. Было цікава паслухаць айчынных і замежных калег. У сваім выступе адзначыла, што сучасныя пісьменнікі Беларусі і Расіі мала знаёмыя з творчасцю адзін аднаго, не кажучы ўжо аб чытачах.

Варта ўспомніць добрую практыку ўзаемадзеяння нацыянальных літаратур у часы СССР. Цяпер яно ўскладнілася, але магчымасці ўсё роўна ёсць. Прыклад — альманах «Дзвіна. Віцебшчына літаратурная», у якім мы стараемся ўдзяляць увагу і аўтарам з суседніх расійскіх абласцей, Латвіі. Выдадзены два выпускі аб'ёмам 500 старонак. Там творы больш за 200 аўтараў нашых літаратараў, плюс — юных пераможцаў разнастайных літаратурных конкурсаў, якія ладзім штогод па 5—7 разоў. А па выніках конкурсаў мы яшчэ рыхтуем і

публикуем на старонках абласной газеты разгорнутыя літаратурныя палосы лепшых твораў нашых літаратараў.

— Вы ўзначальваеце грамадскія арганізацыі літаратараў Віцебшчыны ўжо 20 гадоў. Што зроблена за гэтыя гады?

— За гэтыя гады ў Саюз пісьменнікаў Беларусі прынята 56 літаратараў вобласці. На сёння на ўліку ў Віцебскім абласным ГА СПБ 43 чалавекі. Мы памятаем пра тых, хто пайшоў з жыцця. І робім усё, каб увекавечыць іх памяць. Так, напрыклад, прысвоены званні бібліятэкам у г. п. Асвей — імя пісьменніка Васіля Рудога, у Бачэйкава — імя Барыса Беляжэнкі, у г. п. Бігосава — імя Эдуарда Зубрыцкага, у Шумілінскім раёне хаданічам аб прысваенні бібліятэцы імя Алега Салтука.

Дзяржаўнымі ўзнагародамі Беларусі і Расіі адзначаны 7 нашых пісьменнікаў, прэмій Савета Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі — 2 творцы. Лаўрэатамі рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «Лепшы твор года» «Залаты Купідон» сталі 5 чалавек, ганаровымі членамі СПБ сталі 12 творцаў.

Медалём рэспубліканскага ГА СПБ «За вялікі ўклад у літаратуру» ўзнагароджаны 11 чалавек. Лаўрэатамі міжнародных літаратурных прэмій сталі 6 літаратараў, удастоены звання «Чалавек года Віцебшчыны» — 4. Ганаровымі грамадзянамі гарадоў вобласці сталі 2 нашы пісьменнікі.

З 2005 года выдадзена 490 кніг з творчасці пісьменнікаў Віцебшчыны, праведзена больш за 9 тысяч сустрэч з чытачамі.

— Сям'я, творчасць, кіраўніцтва аддзяленнем СПБ... Як паспяваеце?

— Шчыра кажучы, не ўяўляю, што такое адпачынак. Вядома, час ад часу хочацца спыніцца, нікуды не спяшацца, больш пабыць на прыродзе, у загарадным доме. Новыя вершы даюць магутную энергію і сілы жыць і працаваць...

Дарэчы, будзе няправільна сказаць, што старшынёй абласнога пісьменніцкага аддзялення працую. Я гэтым жыву. У нас вельмі дружная пісьменніцкая арганізацыя. Калегі — мая надзейная апора. Дапамагаюць мне, падтрымліваюць: Алесь Жыгуноў, Ганна Зінкевіч, Уладзімір Саулч, Віктар Улюцэнка, Мікалай Намеснікаў, Галіна і Сяргей Трафімавы, Галіна Загурская, Аркадзь Русецкі, Вольга Русілка, Фёдар Палачанін, Алёна Фядзьева. Усіх назваць няма магчымасці. Яны залатыя, разумеюць з паўслова. Жывём у розных кутках вобласці, але разам з тым — аднадумцы, калі справа датычыцца творчасці, прапаганды літаратуры.

— Над чым працуеце цяпер?

— Днямі напісала верш, прысвечаны Маленькаму Прынцу з твора Экзюперы. У мінскім выдавецтве «Сегмент» за сродкі маёй сям'і рыхтуецца да выхаду ў пэўным сэнсе выніковая для мяне на цяперашнім этапе кніга «Са мною вечнасць гаворыць». У аснову пакладзены бібліяграфічны паказальнік пад назвай «Душа — геніяльная форма выратавання». Гэта сумесны праект з калектывам Віцебскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна, з якім наша аддзяленне СПБ арганізоўвае да 100 мерапрыемстваў у год. На 250 старонках пералічана ўсё напісанае мной (вершы, проза, літаратуразнаўчыя артыкулы) і пра мяне. Прычым, вядома ж, далёка не ўсё. Шмат проста згублена, не захавана і г. д. Варыянт, які друкуецца ў Мінску, дапоўнены новымі вершамі і публікацыямі літаратуразнаўцаў, водгукамі чытачоў аб маёй творчасці. Трэба завяршыць гэты праект да юбілею. Прыемным сюрпрызам стала прапанова аб друкаванні вершаў для альманаха Еўразійскага літаратурнага фестывалю фестывалю, які пройдзе ў Сочы.

— Як будзеце юбілей адзначаць?

— Запланаваны творчыя вечары ў бібліятэках вобласці, ВУ, школах, у абласной бібліятэцы, сталічным ДOME літаратараў і ў самых аддаленых кутках вобласці.

— Што самае галоўнае для вас у жыцці?

— Умець берагчы тое, што ёсць, — і будзеш шчаслівы.

Гутарыў Аляксандр ПУКШАНСКІ

Міфы, факты і творы

Серыя папулярных выданняў «100 выдатных дзеячаў» папоўнілася новымі кніжкамі. Сярод іх маем кароткія агляды жыцця і творчасці **Максіма Багдановіча, Рыгора Барадуліна, Адама Міцкевіча, Уладзіміра Самойлы, Кастуся Тарасова, Анатоля Грыцкевіча і іншых. Кнігі напісаныя рознымі аўтарамі, з розных светапоглядных і прафесійных пазіцый, таму баланс паміж асветніцтвам і выказаннем арыгінальнай аўтарскай думкі захаваны не ва ўсіх кніжках.**

насю постаці Барадуліна і асабістым непрызнаннем значнасці яго паэзіі аўтарам нарыса. Андрэй Мельнікаў вылучае тых вершы і паэмы, якія не сталі лепшымі ў паэзіі Барадуліна, аднак з нейкіх прычын сталі запамінальнымі для яго самога. І, наадварот, аспрэчвае важнасць найбольш вядомых твораў. Урэшце вызначае квінтэсэнцыю барадулінскага таленту: паводле А. Мельнікава, ён не ў выяўленні глыбока асабістага, а, наадварот, у назіранні-падгляданні за рэчаіснасцю. Аўтар вылучае ў беларускай паэзіі двух антыподаў: Алесь Разанаў і Рыгор Барадулін. «Разанаў — цікавы для замежных творцаў і, адначасова, маларазумелы беларусам. Барадулін — беларусамі зразуметы і любімы, абаснавана ўганараваны званнем “народны паэт” — і, у той жа час, амаль замкнёны для высакаякаснага перакладу, бо перакладаць у яго даводзіцца не сэнсы, а непаўторныя іншымі мовамі слоўныя карункі ды перагукванні».

Зразумела, лёс слышнай паэтки — сюжэт немалого рамана. Напрыклад, у паэзіі Н. Арсенневай многае сапраўды можна растлумачыць толькі зменамі кірункаў жыццёвых дарог, якія вялі яе з рэдакцыі ў рэдакцыю, з горада ў горад, з краіны ў краіну... Андрэй Мельнікаў выкарыстоўвае розныя крыніцы для ўдакладнення біяграфічных звестак і выводзіць паэтычныя тэмы з тых краявідаў, што ў розныя часы былі відаць з вокнаў хаты паэтэсы. Цікава, што, пішучы пра тых, чые імёны мы звыкла ўспрымаем як асобныя раздзелы ў вялікай таміне пад назвай «Гісторыя беларускай літаратуры», аўтар прысвячае асобныя раздзелы стасункам паміж імі. Чытаем пра знаёмства з Максімам Гарэцкім, Максімам Танкам, Антонам Адамовічам... Зноў жа, як і ў выпадку з Багдановічам, аўтар спрабуе паказаць нам іншае, некласічнае аблічча творцы, якая прызнавалася, што стамілася «ад баляў і фліртаў»; якая марыла прысвяціць жыццё працы ў тэатры і была перакананая, што прачытаны верш, калі ён не агучаны на сцэне, не пакладзены

на музыку, памірае ў памяці чытача, памірае для вечнасці; якая не мусіла гатаваць крупнік для музы (прыгадваючы творы Алены Бравы) і сапраўды магла спалучаць хатні клопат і паэтычную творчасць...

Ды беларуская гісторыя першай паловы XX стагоддзя складалася так, што, нават застаючыся ў адным мястэчку, можна было апынуцца ў іншай дзяржаве. Пра гэта напоўніцу можна паразважаць, чытаючы нарыс пра Яна Станкевіча. Нястомная праца па стварэнні мовазнаўчых і гістарычных прац, у якіх, паводле меркаванняў сучасных даследчыкаў, асветніцтва было болей, чым навукі, ацэньваецца А. Мельнікавым акурат з пункту гледжання карысці для непадрыхтаванай аўдыторыі: часам бывае так, што міф чытачу на нейкім этапе фарміравання нацыянальнай самасвядомасці патрэбны болей, чым праўдзівы факт.

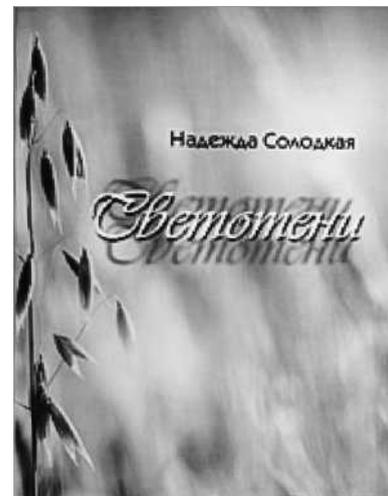
Па-ранейшаму застаецца адкрытым пытанне этычных межаў. Імкнучыся наблізіць забранзавельных класікаў да нас сённяшніх, жывых і грэшных, аўтар усё ж часам заглябляецца ў такія інтымныя тэмы, якія варта пакінуць хіба што сваякам. І нават калі пэўныя дэталі біяграфіі непазбежна становяцца тэмай абмеркавання ў літаратурным асяродку, гэта не значыць, што іх варта агучваць у выданнях, што маюць пазнаку навукова-папулярных. Агульным недахопам застаецца і празмерна вялікая колькасць цытат, якія часам пераўтвараюцца ў разгорнуты перадрук закончанага тэксту.

Ёсць яшчэ пытанне і адносна мэтавай аўдыторыі. Той масавы беларускі чытач, зацікаўлены ў вывучэнні айчынай гісторыі і літаратуры, на якога разлічаны кніжкі серыі «100 выдатных дзеячаў», здаецца, пакуль яшчэ... не такі масавы. Між тым іронія, разуменне якой патрабуе добрага ведання пэўнага культурнага кантэксту, алузіі на пэўныя літаратурна-мастацкія з’явы і г.д. — дакладана толькі для дасведчаных. Шараговы чытач, які будзе ўпершыню адкрываць для сябе каго-небудзь са «100 выдатных дзеячаў», не гатовы гэта ўспрыняць. З аднаго боку, гэта крыху парушае асветніцкую зададзенасць, анансаваную асноўным зместам кніжак серыі, аднак, з другога — стварае пэўны выхаваўчы патэнцыял.

Наталля НАРУТОВІЧ

ШКАЛА ЯРКАСЦЯЎ

Пешшу ці на транспарце людзі падарожнічаюць па свеце. Надзея Салодкая падарожнічае па часе: ва ўспамінах, з дапамогай слоў і рыфмаў, вобразы і метафар. Яе зборнік «Святлацень» («Чатыры чвэрці», 2017) — свайго роду споведзь, прыгожая і чыстая, як ружа ў снезе.

Асабліва ярка гучыць апошні верш зборніка «Так шмат гадоў»: Если только в стихах, / что бумага покорно примет, / а строка полнокровно / груз всех тяжестей снимет... / Полетят по ветрам / грустнокрылые белые птицы, / унося на себе / страхи-радости силою взмахов...

У зборніку паэтэса закранае розныя тэмы: каханне, дом, сон, рэлігія, — і ўсе яны раскрываюцца праз прызму часу. Гэта ўспаміны: «Помнишь, как ночь пролетела без сна, / Юность бесечно сияла в веснушках?», «Годы мои для планеты — ничто, / Только мгновенье в беге времен», «Я знаю боль. И страх. Смятенье сердца. / Пою любовь на склоне долгих лет. / В обыденно-сумбурной круговерти / Мой разум безнадежно хмур и сед». Нібыта вас выклікаюць на нефармальную размову абмеркаваць штосьці блізкае, успомніць маладосць, маленства... Чытачы адзін з адным не знаёмыя, але ва ўсіх прысутных ёсць агульнае — жыццёвы досвед.

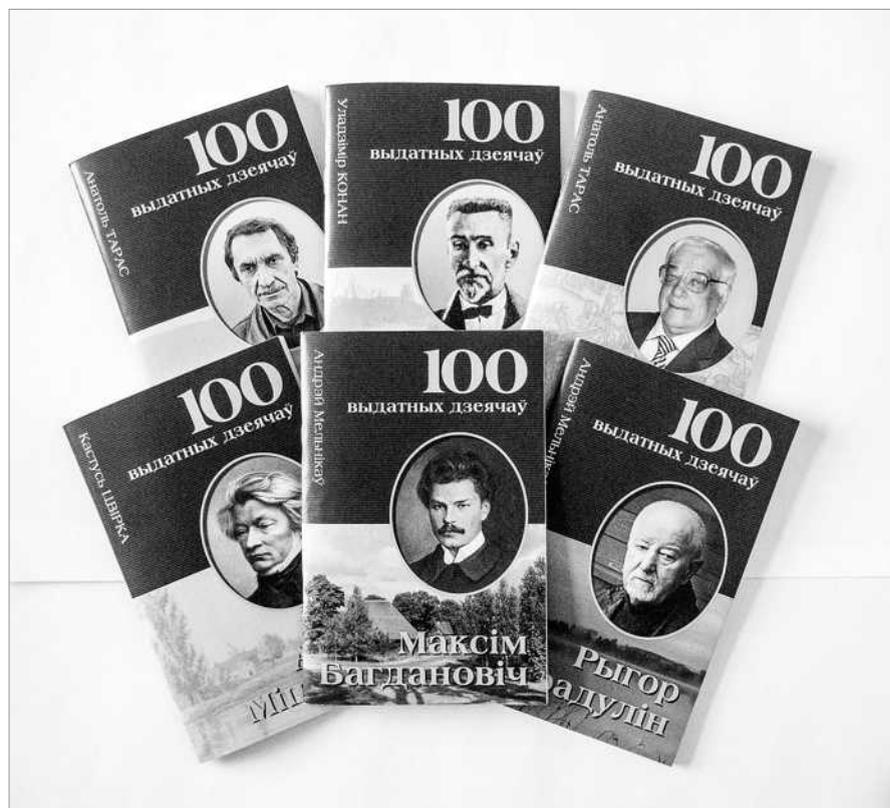
Але не толькі аўтар і чытач — галоўныя героі вершаў зборніка. Ёсць яшчэ адзін нябачны сурзмоўца — смутак. Яму зручна задаваць вечныя пытанні, піць разам чай і згадаць: было і не, каханне, гора, нерэалізаваныя мары, спаленыя масты...

Нельга сказаць, што вершы Надзеі Салодкай лёгкія для ўспрымання, уласна, як і само жыццё, шматграннае і непрадказальнае. Сэнс не каторых адшукваецца ў працэсе чытання: сам чытач надае сэнс вершу. Лірыка паэтки не пяшчотная, а поўніцца горкімі эмоцыямі і філасофскімі разважаннямі. Пачуцці перададзены праз сэрца і час, жыццёвы досвед. У гэтым і заключаецца простая мудрасць паэзіі Надзеі Салодкай: шлях чалавека, які мае за плячыма добрую школу жыцця, экзамены на сацыялізацыю і чалавечнасць.

Тонкае светаадчуванне, філасафічны падыход напаўняюць вершы свежымі адчуваннямі. Надзея Салодкая ў літаратуры даўно. З 2004-га член Саюза пісьменнікаў Беларусі. Піша на беларускай і рускай мовах, аўтар тэкстаў папулярных песень. Музыку на вершы пісалі беларускія кампазітары Леанід Захлеўны, Ізмаіл Капланаў, Мікалай Яцкоў, Наталля Чацверыкова, Міхаіл Асташэнка і іншыя. Аўтар — лаўрэат абласной літаратурнай прэміі імя У. Караткевіча, дыпламант II ступені Рэспубліканскага конкурсу «Залаты купідон» у галіне песеннага жанру. У 2008 годзе Н. Салодкай прысвоілі званне «Ганаровы грамадзянін горада Полацка».

Вялікі сэнс мае і назва зборніка «Святлацень». Тэрмін з выяўленчага мастацтва азначае размеркаванне асветленасці, якая стварае шкалу яркасцяў. Своеасаблівы пераход ад светлай часткі малюнка да цёмнай... Аб’ект зрокава ўспрымаецца толькі тады, калі ён асветлены, гэта значыць, калі на яго паверхні ўтворацца святляцень з-за рознай ступені асветленасці, што і робіць Надзея Салодкая: асвятляе прадмет для чытача, каб на яго звярнулі ўвагу.

Марыя ШЧЫПАНОВА

Калаж Кастуся Дробява.

Цікавыя і паказальныя ў гэтым сэнсе брашуры, створаныя паэтам, бардам Андрэем Мельнікавым. Іх аб’ядноўвае імкненне да свежага, не хрэстаматычнага погляду на спадчыну нашых класікаў. У нарысе пра Рыгора Барадуліна аўтар адзначае, што толькі дзякуючы выдатным настаўнікам школьна праграма па беларускай літаратуры не адбіла ў будучага паэта ахвоты да роднага слова, хаця і нарываўся на гэта. І з многімі людзьмі гэта сапраўды зрабіла. Відаць, імкнучыся адсыці як мага далей ад зазвычаеных услаўляльна-безаблічных біяграфічных нарысаў, аўтар пайшоў удзячным шляхам асабістай гісторыі далучэння да творчасці таго ці іншага беларускага класіка.

Так, напрыклад, раннія кнігі Рыгора Барадуліна прыходзілі да А. Мельнікава праз макулатурны склад аршанскага «Каапарнапрама». Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча палічыў вартым увагі толькі пасля таго, як прачытаў у «Гамбургскім рахунку» Альгерда Бахарэвіча іранічныя высновы пра тое, што адзін з пачынальнікаў беларускай літаратуры — творчы папярэднік славутага рэжысёра Кустурцыцы... Ну, а напісаць пра аўтара «Зоркі Венеры» супрацоўніку Музея Максіма Багдановіча Андрэю Мельнікаву ўжо, відаць, было наканавана...

Дарэчы, Максім Багдановіч прадстаўлены найперш менавіта аўтарам «Зоркі Венеры», і ўжо толькі потым — «Пагоні». Асноўныя акцэнтныя робяцца акурат на тонкай лірыцы, складанай паэтыцы і надзіва празорлівым (для таго часу і ўзросту самога паэта) разуменні, што патрэбна беларускай літаратуры, каб перастаць нарэшце імкнуцца быць падобнай да еўрапейскай, а проста быць ёй. Андрэй Мельнікаў настойліва паўтарае: для многіх беларусаў класікі нецікавыя не таму, што ў іх нічога няма вартага сучаснага паэтычнага слыху, а таму, што мы так і не змаглі іх па-сапраўднаму прачытаць, разгледзець... Вельмі доўга канцэнтравалі ўвагу на адраджэнскай тэматыцы, што было непазбежна на пэўным этапе, а пасля, калі можна было нарэшце праз грувацкія сацыяльныя тэматычныя глыбы прадзерціся да лірыкі, мы (літаратуразнаўцы, настаўнікі, пісьменнікі) папросту не знайшлі выйсця з гэтага аблуднага лабірынта спрошчаных інтэпрэтацый.

Зусім іншы падыход да аналізу жыцця і творчасці Рыгора Барадуліна. Вядома, аўтар ставіцца да аднаго з народных паэтаў з павагай, аднак паміж радкамі ўвесь час чытаецца спроба знайсці паразуменне паміж знач-

Мар'ян ДУКСА

Хрыстос уваскрослы

Якімі рукамі, чыімі рукамі
вялізны-вялізны адсунуты камень?
Той камень, што быў каля Панскага
гроба,
той камень, які ахінала жалоба.
Што сталася, Божа? Пустая грабніца.
На месцы Ягоным ляжыць плашчаніца.
А побач упала Ягоная хустка.
Бянтэжыць душу невыносная пустка.
Анёл жа, юнак у бялёсым адзенні,
«Не бойцеся, кажэ людскому здзіўленню. —
Шукаеце Езуса, што з Назарэта,
Збавіцеля і Адкупіцеля свету?
А Ён уваскрос!»
О, любімыя вучні,
вы будзеце з Ім і цяпер неразлучна.
У вас найвялікшая ёсць прывілея:
спаткацца з Настаўнікам у Галілеі.
Ён з вамі расстацца не зможа адразу,
пачуеце зноў Яго словы-наказы.
Увойдзе да вас праз замкнёныя дзверы,

каб угрунтаваліся моцна вы ў веры.
Ён зноў «Супакой вам» у любасці скажа.
І хто сумняваецца, раны пакажа...
Хоць Ён уваскрос, але нас не пакінуў,
Ён хоча, каб род чалавечы не згінуў.
Штодзённа Ён стукае ў нашае сэрца:
«Прыміце вы Мой падарунак —
бясмерце».

Наш Бог уваскрос, нашы душы ратуе
і кожнаму месца на небе рыхтуе.
І кожнага годным для радасці лічыць,
і кожнага любіць, і кожнага кліча.
Ён — самая лепшая рада-парада,
апошняя ісічна, цвёрдая Праўда —
вышэй за яе не бывае нічога.
І Ён — гэта наша зямная Дарога,
адзіная светлая ў вечнасці брама,
якая адпрэчвае марнасці драму.
Ён — гэта Жыццё, што так ззяе-

бруіцца,
нібыта бяздонная ў часе крыніца.
Ён рэзка змяніў чалавечыя лёсы,
для ўсіх адчыніўшы гасцінна нябёсы.
І гэта дзівоснае з мёртвых паўстанне —
надзея на стрэчу,
а не развітанне.

І зімы людскія заззялі, як вёсны,
і цемру адрынуў Хрыстос уваскрослы.
Не знік Ён з гадамі. І сёння Ён з намі.
Хлеб дзеліць, ламае сваімі рукамі.
Ён дорыць збаўленне, Ён дорыць
бясмерце
таму, хто запрасіць Яго ў сваё сэрца.

***

Падчас нягод і бездарожжа
асуджаны мы з ёю быць...
Ты навучы нас, добры Божа,
зямлю бацькоўскую любіць.
Апека ёсць у Тваім слове.

Бядой нас болей не карай.
Ты выбраў толькі для любові
наш непаўторны сціплы край.
Тваёй прыхільнасці бязмернасць
хай нас атуліць кожны міг.
Прыветлівасць і міласэрнасць
заўсёды лучыць нас усіх.
Хай толькі згода, больш нічога,
расце, як майская трава.
Яднайце ўсіх нас сінагога,
мячэць, касцёл або царква.
Для місіі якойсьці чыннай,
для радасці Ты нас збярог.
Любіць найлепшую Айчыну
благаславі нас, добры Бог.

***

Запазычаныя словы
Завіталі выпадкова
у дзівосны край напеўны.
Ім адразу наша мова
спадбалася, напэўна.
Так у ёй і засталіся.
І даўно ўжо хадавалы,
з нашымі перапляліся,
а былі як нежывыя...
Хоць пра што яны вяшчуюць,
што яны такое значаць...
Нашы вушы іх дык чуюць,
але ж вочы іх не бачаць.
Наша мова — пачастунак —
наспрабуйце яго самі.
Што ні слова, дык малюнак
устае перад вачамі.
Наша мова — асалода,
не сухі замешак чыйсі.
Каб яе стварыць, прырода
пастаралася калісьці.

***

О, мытня чалавечае душы,
ты прпускаяеш да сябе такое,
што нават аб малюсенькім спакоі
не можаеш думаць.
Ці не так — скажы?
Вароты насцеж адчыняеш ты,
падзей балючых прпускаяеш рэха.
І толькі зрэдку цень уцехі
праскочыць праз твае пасты...
Людская змардаваная душа,
ты скурчылася ў вогнішчы ўтраплення,
і страчваеш апошняе цяргенне.
Якая яна — вытрымкі мяжа?
Душа, ты любіш гэты свет-маньяк
і ад яго не хочаш бараніцца.
Шлагбаумам ад яго адгарадзіцца
чаму ты не навучышся ніяк?

***

Гэта тайна святая,
што вытрасае калода...
Лёс ні аб чым не пытае
і не выпрошвае згоды.
Скардзіцца Богу не варта
і наракаць на зоры...
Выпала дрэнная карта —
ціха аддайся накоры.
Не праганяй усмешку
з твару ад самага ранку —
ці твая мяккая сцэжка,
ці яна шкла пасыпанка.
Шлях твой няхай несалодкі,
ён і не здэклівы кукіш...
Крыўда спадзе, як усё-ткі
раптам яго і палюбіш.

Анатоль ЗЭКАЎ

3 цыкла «На святы год багаты»

— Сапраўды ўваскрос!
Нам свет адкрываецца як бы нанова,
і мы не крыўдуем ніколі на лёс —
бо жыццёмем пад крыжам Хрыстовым.

Юр'еў дзень

Помню я, што ў вёсцы нашай
да святога Юр'я
аніхто кароў на пашу
дрынам не вытурваў.
Юр'я ўсе заўжды чакалі,
уздыхаючы пры гэтым,
бо ўжо сена не хапала,
назапашанага летам.
А на Юр'еў дзень, на волю
выйшаўшы, каровы
беглі ў луг і беглі ў поле
да травы вясновай.

Саракі

Неба быціам пашырэе
і расцэлецца наўзмах,
каб вальнейшым быў для выраю
птушкам на радзіму шлях.
Сорак выраяў — не жарты.
Нават вокам не абняць!
Павыходзім сёння з хат мы,
каб птушыны грай вітаць.

Людміла ХЕЙДАРАВА

На далёкіх крыжах

На далёкіх крыжах, дзе няма
ні распятых, ні ніцых,
толькі промні святла, толькі цененькі
звон у вушах,
спамінае душа ўсе мінулыя твары
і жыцці
і наступныя жыцці ўспамінае таксама
душа.
Расступаецца дол, расступаюцца сцены
і неба
ад вышыняў вышэй, ад глыбіняў
таемных глыбей
і не трэба ні скарбаў, ні ўлады,
ні ічасася, ні хлеба,
да бязважкасці многа — ужо не патрэбна
табе.
Там усё — у табе і няма ні «раней»
і ні «потым»,
там усё — у табе: вышыня, глыбіня,
далячынсь.
Ад кахання свайго, неўміручай сваёй
адзіноты
ні ў прасторы, ні ў часе — ужо
немагчыма ўцячы.
І спазнаеш сябе непраўленай боскаю
марай,

што хавала душа ад цябе і цікаўных
вачэй.
што яшчэ не пражыта, удача якая ці
кара,
што яшчэ не адкрыта, што ў сабе не
здабыта яшчэ?

На далёкіх крыжах, дзе няма
ні распятых, ні ніцых,
толькі промні святла, толькі цененькі
звон у вушах,
забывае душа ўсе мінулыя твары і жыцці
і наступныя жыцці забывае таксама
душа.

3 алтара памяці

Я Вас ужо не ўспамінаю.
Я помню шлях уздоўж ракі,
Саловак пошчак трапяткі
і дотык бэзавага мая.

О не, я Вас не ўспамінаю.
Ні мокрай ад расы рукі
і ні палаючай ішчакі
рахманай думкай не краваю.

Але чаму, калі па маме
я часам стаўлю свечку ў храме,
нібы ў старым, забытым сне,
дзе сцірты фарбы ўжо і гукі,
Вы з алтара, расцяўшы рукі,
Выходзіце насустрач мне...

***

Ноч. Фотаздымкаў стос.
Былое не спачывае ў бозе.
Глядзіць з абразка Хрыстос,
а можа, стаіць на парозе,
пытаяцца: «Што з табой?» —
Глядзіць на цябе, пілігрымку,
здзіўлёны дзе зараз той,
хто побач з табой на здымку?

Можа... Былога дым
зноў раз'ядае вочы...
Ты нават на здымку тым
быць побач ужо не хочаш.
Можа... Ды што з таго!
Ты нават не заўважаеш —
адрываючы на здымку яго,
руку сабе адрываеш...

Дабравесце

Парадкі ў Дабравесця ёсць свае —
у гэты дзень не робяць анічога,
і нават птушачка гнязда не ўе,
каб не парушыць правіла людскога.
Адно мо праўда, што хвастом у лёд
упарта з дна рачнога рыба б'ецца
з надзеяй, што праб'е, — і крыгаход,
як вызваленне для яе, пачнецца...

Вялікдзень

Вялікдзень нам добрую вестку прынёс,
што душы таемным святлом асвятчае.
— Хрыстос уваскрос!
— Сапраўды уваскрос!
Адно аднаго мы ў Вялікдзень вітаем.
І радасна-светла ад весткі тае,
якая ў Вялікдзень усіх нас яднае,
якая і моцы, і сіл надае,
наго ў будзённым жыцці не хапае.
— Хрыстос уваскрос!

Георгій МАРЧУК

ПАРТЫЗАН

Як гэта было даўно, аж страшна паду-маць. Пятнаццаць гадоў пасля Айчыннай вайны. Мне чатырнаццаць.

У Васіля Васільевіча Шэпелеўскага, родам з Украіны, было тры сыны. Старэйшы — мой аднагодак, але не памятаю, каб ён калі-небудзь гаварыў, што яго бацька былы партызан і гэтым ганарыўся. І невядома, па сваёй ці не па сваёй волі пайшоў Васіль у партызаны. Пра гэта гаварылі і верылі ўсе гарадзкія — падчас бою з фашыстамі, паранены, ён мусіў ратавацца: пераплыў шырокую Прыпяць і трапіў у Давыд-Гарадок, які стаў яму другой радзімай.

Тут знайшоў ён і сямейнае шчасце: ажаніўся з прыгожай дзяўчынай, нашай суседкай. Вось так і з'явіўся ў нашым квартале Шэпелеўскі, да якога прычапілася мянушка Партызан.

Васіль быў дужы ад прыроды, росту вышэй за сярэдні, рухавы, на зайздрасць працавіты. Да сыноў вельмі строгі. Часам біў непапулярных за нязначную шкоду. Працаваў электрыкам. Здаецца, паспяваў усё: касіць траву, саджаць і выкопваць бульбу, выганяць карову і сустракаць з пашы, вудзіць рыбу. І гэта яшчэ не ўсё. Васіль кіраваў духавым аркестрам пры Доме культуры, ён і сам добра іграў на кларнеце. Вербаваў у музыканты суседскіх дзяцей — мяне і сына Біржы. Не пуй абы з кім. Мог і пасварыцца з суседзямі.

Я застаўся сіратаю. Жыў з бабуляй. Мая жылі бедна. Кожную раніцу Васіль даваў бабулі бутэльку малака, не за трыццаць капеек, а за пятнаццаць. Ён ніколі не сварыўся на мяне, не смяяўся, што з мяне не атрымаўся музыка. Вучыў дзяцей нашага квартала, як трэба жыць. Ён цвёрда стаяў на зямлі, нібы той дуб. За яго незалежнасць і фанабэрыстасць трохі неадлюбівалі. «Жыві сумленна», — любіў ён казаць. У царкву хадзіў толькі на вялікія святы.

У канцы нашай вуліцы жыла цётка Сарока. Яе муж не вярнуўся з вайны. Адна гадавала чатырох дзяцей. Жыла бедна, можа, бядней за нас. Дык Сарока прылаўчылася красці дровы. Два-тры палены ўкрала і ў Партызана. А ў яго быў вельмі злы сабака. Каб правучыць зладейку, Партызан напхаў у палена патронаў. Жанчына пачала распальваць печ, а там так жажнула, што печ ледзь не развела ў паветры. Суседзі доўга жартавалі з яе і з гэтага фокусу Партызана. Мабыць, толькі маёй бабулі і было шкада Сароку.

— Жорык, што будзеш рабіць пасля школы? — неяк спытаў ён мяне.

— Паеду ў свет, вучыцца, — адказаў я.

— І я сваім боўдзілам кажу: вучыцеся, трэба мець прафесію...

Пакінуў я родную вуліцу і паехаў у вялікі свет. Дваццаць гадоў не бачыў Партызана. Так склаліся абставіны. А калі прыязджаў на дзедзь ці два, не выпадала з ім сустрэцца.

Аднойчы я прыехаў з жонкай і дачкой у родны горад на некалькі дзён. Павёў іх на родную вуліцу, і першым, хто нас сустрэў, быў Партызан. Тасціў тады ў яго сярэдні сын, які прыехаў з Ленінграда. Запрасіў Васіль нас у хату. Цяжка было пазнаць у састарэлым суседзе таго муж-

нага, з вострым паглядом Партызана. Ён схуднеў, падалося, і ростам стаў меншы. Васіль вельмі нам узрадаваўся. Соўтаўся па хаце, не ведаючы, дзе нас пасадзіць і чым частаваць.

— Жорачка, Жорык, гэта ж колькі гадоў не бачыліся! Як добра, што наведаў мяне, — прыгаворваў стары Шэпелеўскі.

Мне тады падалося, што сляза кранула яго вока.

У той размове мы вярнуліся на сорак гадоў назад, прыгадалі маладыя гады. Я ўспомніў і пра выпадак з дрывамі. Партызан цяжка ўздыхнуў і сказаў, што Сарока памерла год таму, а да яе смерці ўтапілася ў Гарыні адна з яе дачок. Нейкая туга з'явілася ў вачах Партызана. Не ведаю, ці шкадаваў ён у гэтую хвіліну цётку Сароку, ці асуджаў сябе за ўчынак з патронамі... Нешта вельмі важнае кранула душу гэтага суровага фанабэрыстага чалавека.

Даўно тое было, але ж не забываецца. Можа, і дзякуй Богу, што не забываецца...

БІРЖА

Біржа — гэта мянушка Сцяпана з вельмі смешным прозвішчам Пуп. Чаму зачыпілася Біржа?

Была ў мужчын звычайка: у нядзелю збірацца ў цэнтры мястэчка каля чайнай ля жалезнага слупа. А калі ў Сцяпана пыталіся, куды ідзе, ён з гумарам адказваў: «На біржу, грошы каваць». Так і прыжылася да яго мянушка Біржа.

У Сцяпана была жонка Лена. Чамусьці яна вельмі любіла хадзіць басанож і па хаце, і вакол хаты да маразоў. Гадавалі яны шэсць дзяцей. Старэйшы Валодзя вучыўся на чыгуначніка ў Львове. Бацька ім вельмі ганарыўся: «Мой вучыцца. Чоловекам будзе».

Падчас вайны сабралі немцы мужыкоў у вёсцы Велемічы, каб адправіць у Нямеччыну. Сцяпан і кажа суседу, кавалю Герасіму: «Трэба ўцякаць...» Герасім не рызыкнуў, а Сцяпан уцёк, схаваўся ад немцаў і паліцаў.

Біржа быў, як кажуць, спецыяліст на ўсе рукі. Расчоскі з костак рабіў, садзіў турэцкі табак і меў за яго грошы, каб пракарміць вялікую сям'ю. Сумленна працаваў на суднаверфі.

У пасляваенны час самай смачнай ежай была прасяная каша. Найперш трэба ў ступе стаўчы проса. А прылады такой амаль ні ў кога не было. Сцяпан з сынам паплылі да Прыпяці, знайшлі там вялікую калоду, лодкай даставілі яе да гарадка, а гэта кіламетраў дваццаць. Выдзёў Біржа з яе ступу. Пайшлі да яго людзі. Мукі ў магазінах не было, а жыта было. Прывозілі які мяшчок мукі гарадзкі з Пінска ці Мазыра. Сцяпан загарэўся ідэяй і зрабіў ладныя жорны. А суседзі зайздросцілі: от мае хватку, за што не возьмецца — у руках гарыць.

Сцяпан быў упарты ва ўсім.

Збіраюцца мужыкі, і старэйшыя, і маладзейшыя абмеркаваць падзеі гарадка і ўсяго свету. Шмат хто газеты чытаў, асабліва «Правду», радыё слухалі. Пераканаць Сцяпана ў чым-небудзь было немагчыма. Спрачаўся, як кажуць, да хрыпаты ў голасе. Пасля такіх дыскусій мог некалькі месяцаў не размаўляць са сваімі «ідэялагічнымі праціўнікамі».

Суседзі майго
юнацтва

(У Год малой радзімы)

Жыў Сцяпан і пры Польшчы, і пры немцах, і пры першых саветах... Але не чулі ад яго, што лад сацыялізму кепскі. «Было горш, было горш», — быў у яго адзіны адказ.

Ганарыўся Біржа сваімі дзецьмі, надта ганарыўся.

Я больш сябраваў з сярэднім яго сынам, Косцем. Ён быў у нечым, як бацька, упарты, але ж чулы. Пасля смерці маёй маці я перажыў вялікі стрэс, пачаў баяцца цемры і таму пасля танцаў у клубе дамаўляўся з Косцем дадому ісці разам. Мы ж жылі на адной вуліцы. Косця заўсёды ішоў мне насустрэч. Часам ахвяраваў тым, што не праводзіў сваю дзяўчыну. Стаяў на рагу нашай вуліцы і чакаў, пакуль я зайду ў сваю хату і запалю лампу.

Малодшы сын Біржы Мікалай вучыўся ў Смаргоні, служыў у войску, вярнуўся да бацькі. Мікалай быў хлопец прыгожы, таленавіты, добра спяваў, ад прыроды меў прыемны голас. Аднойчы паехаў ён з бацькам на маторцы ці па сена, ці па дровы. Насунулася нечакана цёмная хмара, і жажнула страшная навальніца. Сабраліся яны хуценька дахаты. І трэба ж напаткаць гора: маланка ўдарыла ў іх лодку. Мікалай сядзеў ля матора, кіраваў лодкай.

Панік, абваў Сцяпан пасля смерці сына. Знікла радасць у яго ад жыцця. Хутка і сам Біржа згас. Можа, вінаваціў у смерці сына сябе?

Калі я наведаў радзіму і сустрэўся з Партызанам, Сцяпана ўжо не было. Яго сын Валодзя, які знайшоў свой лёс ва Украіне ў горадзе Роўна, адшукаў мой адрас і пачаў дасылаць цёплыя лісты-ўспаміны. Чытаць іх было прыемна і цікава, нібы я вярнуўся ў далёкія дзіцячыя гады да такіх таленавітых самародкаў, якім быў Сцяпан Біржа. Памятаю, калі ён сустракаў майго дзеда, ласкава вітаўся: «Прывітанне, Дзіма. Гадуеш унука? Калі вырасце, кавалак хлеба дасць. Мае, дзякуй богу, усе добрыя...»

БЕСАРАБІХА

Іх старая драўляная хата была накрыта, як і наша, чаротам. Стаяла яна ў канцы Асэліцы. Бесарабіха гадавала сына Жэню, немчыка. Юнак быў не зусім нямы, некалькі слоў мог сказаць. Любіў, відаць, ён малако, таму заўсёды прасіў: «мэко». Так за Жэняй і прычапілася мянушка Мэко.

У Асэліцы на той час працавалі завод і фабрыка. Жыў бляхар Момель, кавалі Герасім і Салейко, цясляр Клубышка, сапожнікі Яўхім, Змітро і Іван, коней трымалі Куст, Петравец, Мазэйка і жыла Бесарабіха-пекарка. Калі выпадала праваслаўнае свята, мы, дзеці, першымі ведалі пра гэта ад Бесарабіхі. Жэня-Мэко, апануты па-святочнаму, нёс велізарны кошык свежаспечаных абаранкаў да царквы. За метра два ад яго ў белай хустцы ішла Бесарабіха. З нейкай прычыны яна кульгала на адну нагу, абапіралася на кавеньку. А пах ад свежых абаранкаў разносіўся па ўсёй вуліцы. Бесарабіха ніколі нас не частавала, на вуліцы не прадавала, несла да цвінтара. Абаранкі мы бачылі

толькі на святы, і таму іх усе куплялі з вялікай ахвотай. Стомленая (а Бесарабіха была сталага ўзросту), нетаропка вярталася дадому, а Жэня заставаўся з кошыкам ля чайнай, бо ведаў: там яго аднагодкі пачастуюць віном.

Часам Бесарабіха спынялася каля нашай хаты, пра нешта гутарыла з маёй бабуляй, можа, успаміналі свае маладыя гады. Ніхто не ведаў ні прозвішча, ні імя жанчыны. Мая бабуля называла яе Бесарабіхай, так і ўсе пачалі.

Жэня ведаў, што я застаўся сіратаю, жыву з дзедам і бабай. Калі я з падлеткамі гуляў у лапту, Мэко заўсёды хварэў за мяне, сустраўся на вуліцы, вітаўся за руку. Хадзіў ён нетаропка, у развалку, як матрос па палубе.

Бесарабіха і Жэня былі ўважлівыя, тактоўныя, незласлівыя, у паводзінах адчувалася нейкая шляхетнасць. Жанчына ніколі ні з кім не сварылася. Некаторыя мае аднагодкі, здаралася, жартавалі з Жэні. Ён рэзка нахінаўся да зямлі, нібы браў камень, каб кінучь у жартаўнікоў, але гэта быў толькі яго фінт. Дзеці ўцякалі, а Жэня смяяўся. Я ж ніколі не дражніў хлопца. Заўсёды прыемна, калі старэйшы вітаецца з табой за руку.

У той час часта збіраліся каля хат, садзіліся на лаўкі і спявалі. Жэня ніколі не сядзеў каля спевакоў, і яго маці таксама не спявала з іншымі жанчынамі. Пасвойму гучна Жэня спяваў, калі вяртаўся дадому пасля выпітых некалькі кілішкаў. Слоў, канешне, ніхто не мог разабраць, але ж моладзь нешта разумела.

Жэня працаваў у калгасе, нешта там рабіў. Нам, падлеткам, вельмі хацелася зазірнуць да іх у хату. Было цікава: як Бесарабіха пячэ абаранкі. Мая бабуля пякла толькі булкі з чарніцамі. А вось абаранкі Бесарабіхі здаваліся самымі смачнымі. Я неяк трохі баяўся яе. Можа, таму, што ніколі не бачыў, як яна ўсміхаецца, а чалавек без усмешкі мяне чамусьці насцярожваў, не ведаў нават, чаму.

Калі я пакідаў гарадок, не пайшоў развітвацца з Жэнем. Мінула шмат гадоў, пакуль мне выпала прыехаць і пабачыць родную вуліцу. Замест нашай старой хаты стаяла каменная новых гаспадароў. А вось і хатка Бесарабіхі. Страха, як колісь у нашай хаце, правалілася, вокны асёлі амаль да зямлі. З хаты выйшаў сівы, схуднелы, прыкметна састарэлы Жэня. Ён пазнаў мяне, ажывіўся, у вачах з'явілася радасць. Жэня доўга паціскаў маю руку. Я прыкмеціў нават слязу на яго шчаце. У гэтую хвіліну мне было і сумна, і радасна.

Раніцай я з жонкай пайшоў да царквы. Там было шмат народу, але не было Бесарабіхі з яе смачнымі абаранкамі. Выпечку прадаваў хлебзавод у магазіне побач. Цяпер можна там набыць булчкі, пернікі і маленькія, цвёрдыя, як ланцуг, абаранкі. А мне хацелася тых, з дзяцінства абаранкаў з макам, выпечаных маёй маўклівай, працавітай суседкай Бесарабіхай. Не сумняваюся, што і сёння яшчэ ўспамінаюць яе добрым словам.

ПАД ГРУЗАМ АПЕКІ ЧУЖЫХ СВАЯКОЎ

Убачыла свет другая кніга нарысаў Аляксандра Гужалоўскага

Доктар гістарычных навук, прафесар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Аляксандр Гужалоўскі добра вядомы сваімі фундаментальнымі даследаваннямі. У гэтым шэрагу асаблівае месца належыць «Нарысам гісторыі і цензуры ў БССР у дзвюх кнігах» пад агульнай назвай «Чырвоны аловак». Кніга «Чырвоны аловак. Нарысы па гісторыі цензуры ў БССР. Частка 1. 1919—1941 гг.» пабачыла свет у 2012 г. Толькі што выйшла «Кніга другая»: 1943—1991 гг.».

Галоўная навуковая каштоўнасць «Кнігі другой» — сістэмная рэканструкцыя гісторыі функцыянавання і знікнення сістэмы партыйна-дзяржаўнага інфармацыйнага кантролю ў БССР у 1943—1991 гг. Гэта зроблена ўпершыню ў гістарычнай навуцы.

З цікавасцю чытаюцца старонкі кнігі, дзе разглядаюцца месца і роля Галоўліта БССР у сістэме інфармацыйнага кантролю грамадства. Прафесар пачынае разбор аб'ектаў цензурнай палітыкі з літаратуры. Парнас пад цензурным наглядом перажыў розныя часы. Горш за ўсё было ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе. Тады палітычныя кантралёры паводзілі сябе найбольш жорстка. Тут адбіліся і агонія сталінскага рэжыму, і ганебныя ідэалагічныя кампаніі. Менавіта тады з верша М. Багдановіча «Цемень» выкінулі радкі: «Не глядзіць на мяне ясны выраз Хрыста» па палітычных меркаваннях.

Па прычыне абсурдных прэтэнзій былі забаронены творы, якія зараз чытаюцца з асадамі. За што, напрыклад, забаранілі раманы Кузьмы Чорнага «Бацькаўшчына» і «Пошукі будучыні»? Галоўліт выявіў, што тут ён «ідэалізаваў немцаў, развіваў думку аб іх гуманнасці».

Нельга было пазнаёміцца з «шэрагам твораў маладых літаратараў паваяннага пакалення — будучых класікаў Беларускай літаратуры». За 1943—1948 гг. «не былі дазволены ў набор і друк па палітыка-ідэалагічных прычынах наступныя творы: шэсць вершаў П. Панчанкі, у т. л. верш «Перад сустрэчай» у газеце «Літаратура і мастацтва», апавесць Я. Брыля «Той самы» ў часопісе «Полымя», яго творы — «Нядаўняя быль» у часопісе «Беларусь», «Мышалоўкі» ў часопісе «Полымя», «Прыгоды цюціка» і «Маленства» ў часопісе «Бярозка», вершы М. Танка «Дружба» і «Восень», верш П. Пранузы «Хвалючае пытанне», верш А. Моркаўкі «Ліпень»».

Цензурны ўціск адчулі на сабе і вядомыя ў той час літаратары. Так, у 1945 г. цензура прымусіла К. Крапіву перапрацоўваць яго арыгінальную камедыю «Мілы чалавек», імкнучыся звесці яе да ўзроўню тагачаснай параднай літаратуры. Сатырык, вымушаны ўносіць праўкі, не ўстрымаўся і адказаў з дапамогай паэтычнай зброі:

*Напісаўшы добры твор,
Мы здаем яго ў набор.
Калі ж ёсць у нас сумненні —
Адсылаем проста к Фені.
Наша Феня — Галоўліт,
Знае, што в ёму боліт.*

У апошнім радку К. Крапіва змясціў намёк на гаворку беларуска-яўрэйскіх мястэчак, ад якой не магла пазбавіцца галоўны беларускі цензар. Гэту пасаду з 1943

да 1951 года займала Фаіна Дадзіёва.

Што такое цензура, адчуў на сабе і Якуб Колас. «Статус жывога класіка Беларускай літаратуры не быў перашкодай для паліткантралёраў, што рыхтавалі да друку 7-томны збор твораў Я. Коласа (1952). Гісторыя калектыўнага рэдагавання і вымушанага самарэдагавання апавяданняў «Пад Новы год», «Дачакаўся», «У двары пана Тарбецкага», «Адукацыя», «Туды, на Захад!», апавесцяў «На прасторах жыцця», «Адшчапенец», паэмы «Адплата» — гэта адна з найбольш драматычных старонак Беларускай літаратуры. Толькі ў апавесць «Адшчапенец» цензары ўнеслі звыш пяцідзясяці правак».

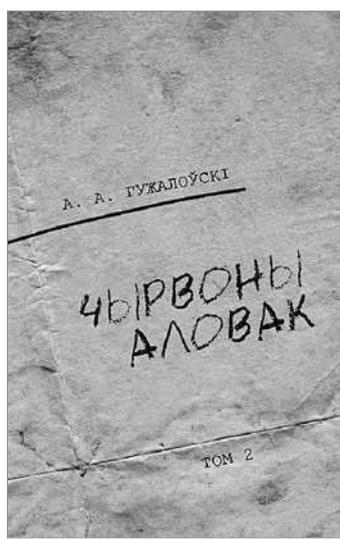
А. Гужалоўскі звяртае ўвагу і на тое, што «ў той жа час за калючым дротам стваралася пазачэнзурная лагерная літаратура, накіраваная супраць таталітарнага занявольвання. Кранае апісаны прафесарам учынак былога вязня ГУЛАГа Б. Мікуліча, які «напрыканцы 1940-х гг. пісаў «Аповесць для сябе», бо тое, што ён пісаў для людзей, рэдактары, прызнаючы іх бяспрэчную мастацкую вартасць, не адважваліся друкаваць».

У 1953 годзе савецкае грамадства ўступіла ў новы этап, які назвалі «адлігай». Але савецкая ідэалагічная сістэма захоўвалася. Разам з тым мелі месца і станоўчыя моманты.

У кнізе чытаем: «У цэлым у гады адлігі савецкая цензурная машына крыху запаволіла свае абароты, што дазволіла з'явіцца ў друку творам, якія некалькі гадоў таму каштавалі б аўтарам не толькі права быць пачутым, але і асабістай свабоды. У 1956 г. на старонках «Літаратуры і мастацтва» з'явіўся верш П. Панчанкі «Прыстасаванцы», нягледзячы на тое, што ён вельмі не спадабаўся прадстаўнікам «агіднага ордэну», супраць якіх быў накіраваны выкрывальніцкі пафас аўтара. У 1959 г. амаль без праблем праз Галоўліт БССР прайшоў раман А. Адамовіча «Вайна пад стрэхамі», дзе падаваўся адрозны ад афіцыйнага аўтарскі погляд на падзеі мінулай вайны. Г. Бураўкін у вершы «Паклёпнікі», надрукаваным у 1963 г., здэкліва намаляваў даносчыкаў сталінскіх часоў. Яго знакаміты верш «Пустыя п'едэсталы» заўважылі нават за мяжой».

У часы застою яскрава прасочвалася частковая рэсталяцыя. Грамадства ўсё больш кацілася ўніз. Зразумела, што цензурныя органы пільна сачылі, каб літаратурныя творы ўпісваліся ў ідэалогію «развітога сацыялізму». Прафесар удала паказвае гэтыя рэаліі на прыкладзе беларускіх пісьменнікаў, якія, кажучы словамі класіка, складалі «розум, гонар і сумленне эпохі». Канечне ж, першы ў гэтым шэрагу Васіль Быкаў.

«В. Быкаў добра ведаў, што такое ідэалогія «развітога сацыялізму» з уласнага вопыту. У гэты час атрымала працяг цензурная гісторыя яго апавесці «Мёртвым не баліць». У Сеўрук, які ўжо курыраваў у ЦК КПСС цензуру, пільна сачыў за тым, каб пра апальны твор

нідзе не было нават згадак. Па яго загадзе з ужо гатовага тыражу кнігі выбраных твораў В. Быкава «Дожыць до рассвета» (Масква, 1979) адбіраліся старонкі з пасляслоў'я В. Аскоцкага, дзе згадвалася аповесць. Аўтар кнігі «Василь Быков: Очерк творчества» (Масква, 1979) Л. Лазарава ён таксама прымуся зняць усе спасылкі на гэту аповесць. Падчас падрыхтоўкі ў 1984—1985 гг. у «Молодой гвардии» быкаўскага чатырохтомніка «Атака с ходу», «Мёртвым не баліць» таксама ўключана не была. Нарэшце, рукамі супрацоўнікаў маскоўскага і мінскага Галоўлітаў У. Сеўрук спрабаваў выкінуць твор з Беларускага чатырохтомнага збору твораў пісьменніка».

Другім аб'ектам цензурнай палітыкі з'яўляліся сродкі масавай інфармацыі. Вельмі каштоўным выглядае такі ўрывак з кнігі Гужалоўскага: «Часам аўтары газетных матэрыялаў спрабавалі даць факты, якія характарызавалі рэальнае сацыяльна-эканамічнае, палітычнае, культурнае становішча рэспублікі, але не ўкладваліся ў савецкія прапагандысцкія штампы. Усе падобныя факты бязлітасна выкрэсліваліся цензарамі. Сёння зводкі цензарскіх выкрэсленняў, зробленых у СМІ, можна разглядаць як цікавую спецыфічную першакрыніцу па найноўшай гісторыі Беларусі».

У 1946 г. баранавіцкі абліт выкрасліў са слонімскай раённай газеты «Вольная праца» наступны сказ: «Рабочыя па 8 дзён не атрымліваюць хлеба, а калі атрымліваюць, то гэта не хлеб, а мякіна». Тады ж полацкі абліт прыбраў з абласной газеты наступнае: «За 5 месяцаў не выплачаны заробак, працаўнікі культасветустаной не атрымліваюць прадуктовых картак, не атрымліваюць ніякіх прамтвараў». 15 лістапада 1946 г. з «Гродзенскай праўды» знікла: «Сяляне затрымалі на хут. Дзержужы невядомага, які спрабаваў перайсці мяжу. Затрыманы па прозвішчу Пражайчык апынуўся буйным дыверсантам».

Што датычыцца становішча СМІ ў гарбачоўскія часы ў кантэксце цензуры, то тут рубажным аказаўся 1987 год. «Пасля таго, як у 1987 г. М. С. Гарбачоў ухваліў палітыку «галаснасці», сродкам масавай інфармацыі стала дазволена пачаць шырокую кампанію крытыкі існуючага грамадства і яго гісторыі пад лозунгам «вяртання да лінінскіх нормаў». Палагаднела цензура. З пачаткам перабудовы кіраўнікі шэрагу рэдакцый атрымалі права даваць матэрыялы ў эфір пад уласную адказнасць. З'явіліся выпадкі адкрытага ігнаравання журналістамі цензурных забаронаў».

Аўтар рэцэнзаванай кнігі прышоў да наступнай высновы: «Галоўнымі ахвярамі дзейнасці цензурнай сістэмы ў Савецкай Беларусі сталі людзі. Палітычная цензура нанесла шкоду грамадскай свядомасці, сфарміраваўшы ў жыхароў БССР цензурную ментальнасць (самацензуру), якая выключала з поля зроку цэлыя пласты нацыянальнай і сусветнай гісторыі і культуры. Спачатку прымусова, а потым ужо агрэсіўна-добрахвотна стваральнікі Беларускай савецкай культуры і яе спажывальцы збудавалі ўтапічную прастору, закрытую ад навакольнага свету і ад саміх сябе».

Міхаіл СТРАЛЕЦ

ЛІТАРАТУРНА-КРАЯЗНАЎЧЫ ПАРТРЭТ ЖАБІНКІ І ВАКОЛІЦ

Бензярук, Р. М. Лірычны поўдзень: з вытокаў «Пльні» — аб'яднання творчых людзей пры газеце «Сельская праўда». — Брэст: Альтэрнатыва, 2017. — 140 с.

Расціслаў Бензярук — вядомы аўтар многіх літаратурна-мастацкіх выданняў, аўтар цэлага шэрагу кніг, якія адрасаваны як юнаму, так і даросламу чытачу. Новы творчы праект пісьменніка, які свае жыццёвыя клопаты звязваў з Жабінкай — адметным, цікавым з розных пунктаў гледжання куточкам Берасцейшчыны, — расказвае пра літаратурнае жыццё ў краі. З аўтарскай прадмовы да кнігі «Лірычны поўдзень...»: «Сёлета (размова ідзе пра 2017 год. — К. Л.) падышоў і мясцовы юбілей: споўнілася паўвека з той пары, як пры жабінкаўскай раённай газеце «Сельская праўда» ўзнікла літаратурнае аб'яднанне, якое гуртавала вакол сябе маладых паэтаў і празаікаў. Не робячы бухгалтарскіх падлікаў, скажам, што на літстаронках «Пльні», у паэтычных кутках, на іншых палосах раёнкі былі

надрукаваны творы больш як дзвюх соцень аўтараў. Дзевяць «плынеўцаў» сталі прафесійнымі пісьменнікамі.

І гэты працэс прадаўжаецца...»

Аўтар абраў і раней уласціваю яму форму расповеду. У кароткіх, лаканічных эсэістычнага характару расповедах (з элементамі нарыса, карэспандэнцыі, а часам і рэпартажным фарматам) Расціслаў Бензярук паслядоўна раскрывае гісторыю літаратурнага жыцця на Жабінкаўшчыне. Нагодай, тэмай звычайна служыць пачатак удзелу таго ці іншага героя ў рабоце літаратурнага аб'яднання, зносіні таго ці іншага персанажа ў рабоце раённай газеты, выпусках літаратурных старонак у «Сельскай праўдзе». Здраецца, што падставай для некаторых тэкстаў сталі сустрэчы з Жабінкай пісьменнікаў з Бярэсця і Мінска, і не толькі з удзельнікамі літаратурнага аб'яднання «Пльнь», але і з чытачамі горада і раёна.

Хто толькі з паэтаў, празаікаў ні прыязджаў у Жабінку?! Уладзімір Калеснік,

Алесь Махнач, Іван Арабейка, Аляксандр Валковіч, Анатоль Крэйдзіч, Леанід Левановіч, Мікола Чарняўскі, Міхась Скобла, Эдуард Акулін, Леанід Дранько-Майсюк, Юрый Сапажкоў, Леанід Галубовіч, Алесь Наварыч, Навум Гальпяровіч, Анатоль Ээкаў, Уладзімір Ліпскі, Мікола Купрэеў, Міхась Рудкоўскі, Уладзімір Дамашэвіч, Юрась Свірка, Мікола Федзюковіч, Янка Сіпакоў... І літаральна з усімі сустракаўся аўтар кнігі. З кожным пасля яднала ліставанне. Па матывах тых сустрэч, пад уражаннем прачытаных кніг пісьменнікаў, якія наведвалі ў Жабінку, Расціслаў Бензярук напісаў вершы альбо творы іншых жанраў. Вось гэтыя мастацкія творы і дапаўняюць эсэ пра гасцей маляўнічага Берасцейскага краю. Як, напрыклад, распавёўшы пра паэтэсу Ніну Мацяш, дапаўняе пражайчыны расповед вершаваным «Трыпціхам» — творами «Каб вершы напоўніла жыццё», «Суrowая ралія» і «Пайшла ў завею». «Мне добра жыць сярод людзей / Увечары і ўранні. /

Спяваю шчыра ў родным краі / Пра шчасце і бяду, / Пакуты знаю. / Боязні не знаю. / Іду...» Ніна Мацяш была і цяпер застаецца літаратурным сумленнем берасцейскай грамадскасці. Гэта відаць і па шчырых, цёплых радках Расціслава Бензерака ў кнізе «Лірычны поўдзень».

Не меншая цеплыня адчуваецца і ў тэкстах, што аўтар прысвяціў як мясцовым чытачам, так і тым, якія жывуць па-за межамі Жабінкі, Жабінкаўскага раёна, незнаёмым аўтарам. У сваёй паслядоўнай персанафікацыі жыцця мясцовага літаратурнага аб'яднання Р. Бензярук намалюваў літаратурна-краязнаўчы партрэт роднай старонкі. Кніга «Лірычны поўдзень...», вядома, знойдзе свайго чытача не толькі ў Жабінцы. Зробленае таленавітым аўтарам — добры ўзор для ўзнаўлення многіх памятак літаратурных падзей у розных рэгіёнах нашай краіны. Асабліва прыемна, што выйшла кніга ў прыядадзень Гола малой радзімы.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

«Каб людзі не журыліся»

Ён майстар яркага, непаўторнага таленту. У яго спектаклях выконвалі ролі такія знакамітыя акцёры тэатра і кіно, як Анатоль Папанаў, Андрэй Міронаў, Аляксандр Шырвінт, Вера Васільева, Наталля Селязнёва, Леў Дураў... На працягу двух дзесяцігоддзяў яго п'есы ставіліся ў 300 тэатрах Савецкага Саюза, а таксама многіх вядучых тэатрах Усходняй Еўропы. У Гомельскай абласной бібліятэцы прэзентавалі мемарыяльную залу, прысвечаную народнаму пісьменніку Беларусі, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа, лаўрэату Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы, драматургу Андрэю Макаёнку.

З 2010 года ў кніжніцы паспяхова працуюць тры музейныя экспазіцыі, прысвечаныя народным пісьменнікам Беларусі — Івану Шамякіну, Івану Мележу, Івану Навуменку. І вось мемарыяльная зала Андрэя Макаёнку. Падставай для яе стварэння стаў архіў драматурга, які перадала бібліятэцы яго жонка Любоў Іванаўна Макаёнак. У экспазіцыі — камсамольскі і ваенны білеты, узнагароды, пасведчанне народнага пісьменніка БССР з нагрудным знакам, ганаровая грамата лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа з нагрудным знакам, кнігі з аўтографамі ад калег па пяры, пісьмы, тэлеграмы, рукапісы, афішы, першы верш, напісаны ў 1945 годзе (пачынаў драматург з паэзіі), рэдкія фотаздымкі, асабістая бібліятэка і фотаальбомы драматурга, яго ваенныя дзёнікі, аўтапартрэт з дрэва, які выразаў сам драматург, і многія іншыя матэрыялы.

«Выбачайце калі ласка», «Каб людзі не журыліся», «Лявоніха на арбіце», «Трыбунал», «Таблетку пад язык», «Зацюканы апостал» — далёка не поўны пералік п'ес, створаных драматургам, якія доўга не сыходзілі са сцэны тэатраў. Напрыклад, трагікаедыя «Зацюканы апостал» упершыню была пастаўлена ў Маскоўскім тэатры сатыры. У рэпертуары тэатра п'еса праіснавала больш за 15 гадоў, за гэты час была пастаўлена звыш 600 разоў.

Стылізаваная тэатральная сцэна ў мемарыяльнай зале Андрэя Макаёнка.

У архіве пісьменніка захавалася кніга аб Маскоўскім тэатры сатыры з дарчымі надпісамі Г. Менглета, С. Мішуліна, В. Васільева і інш. Вось адзін з запісаў: «Дорогому папе — Андрэю от отца его малыша и Апостола Зиновия Высоковского с братской любовью».

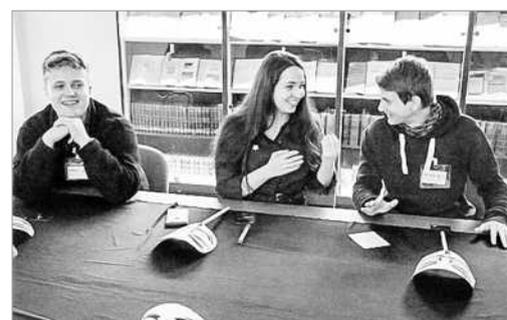
Пісьменнік нарадзіўся 12 лістапада 1920 года ў вёсцы Борхаў Рагачоўскага раёна Гомельскай вобласці. У час вайны быў цяжка паранены. Пасля вайны скончыў Рэспубліканскую партыйную школу пры ЦК КПБ, працаваў у «Вожыку», больш як дзесяць гадоў быў рэдактарам часопіса «Неман». Вёў актыўную грамадскую дзейнасць. Імя Макаёнка жыве і сёння: у літаратуры, у тэатры, у нацыянальнай культуры.

Ніна СЕРЫКАВА

РЭЦЭПТЫ І НЕ ТОЛЬКІ

Актуальныя знаходкі ад Рэспубліканскай навуковай медыцынскай бібліятэкі

Гэтая кніжніца ідзе ў нагу з часам. Разу меючы, што сучасная бібліятэка — не проста інфармацыйны цэнтр, а сацыякультурны асяродак, тут ладзяць фотавыстаўкі, квэсты, гульні, майстар-класы... Раз на месяц Рэспубліканская навуковая медыцынская бібліятэка ператвараецца ў пляцоўку для правядзення сацыяльна-адукацыйнага праекта «Нясумны вечар», у рамках якога ўдзельнікам прапаноўваецца камандная гульня «Выбух мозгу», «Мафія» і бясплатнае наведванне найцікавейшага Музея гісторыі медыцыны Беларусі — структурнага падраздзялення бібліятэкі. У дадатак да традыцыйнай праграмы — шматлікія майстар-класы, выстаўкі, прэзентацыі, тэатральныя пастаноўкі.

Падчас аднаго з «Нясумных вечароў» у Рэспубліканскай навуковай медыцынскай бібліятэцы.

ПАХ ПАПЕРЫ З ЛАДАНАМ І ВОСКАМ

Унікальныя старадрукі ад пачатку рускага кнігадрукавання, а таксама выданні XVII—XVIII стагоддзя, синадальнай эпохі, да 1917 года прадставілі ў Лідскай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы: адметны выставачны праект «Праваслаўная кніга — шлях да духоўнасці» адкрылі ў кніжніцы да Дня праваслаўнага пісьменства разам з Мінскай духоўнай семінарыяй і Лідскай епархіяй.

Фрагмент экспазіцыі старадрукаў у Лідскай бібліятэцы імя Янкі Купалы.

«Праз друкаванае слова чалавек далучаецца да духоўнай мудрасці», — адзначыў епіскап Лідскі і Смаргонскі Парфірый і заклікаў ніколі не пакідаць кнігу. Ян пчала, што не сядзе на штосці дрэннае, так і мы павінны рабіць правільны выбар літаратуры, якую бяром у рукі, дзеля якой адкрываем сэрца.

На ўрачыстасць сабраліся ўсе, хто спадарожнікам па жыцці лічыць кнігу і з павагай ставіцца да мудрасці кніжнага слова. Сярод гасцей святыя — прадстаўнікі мясцовай улады: старшыня раённага Савета дэпутатаў Інэса Белуш, намеснік старшыні Лідскага райвыканкама Віктар Пранюк, начальнік аддзела

кавання, выдадзены дзяканам Іванам Фёдаравым у 1574 годзе ў Маскве. У наведвальнікаў была магчымасць не толькі пабачыць рарытэт, але і дакрануцца да яго, пагартыць, адчуць дух таго часу. Не меншай увагі вартае «Евангелле», што пабачыла свет у 1600 годзе ў Вільні ў друкарні братоў Кузьмы і Лукі Мамонічаў. Таксама сярод экспанатаў выстаўкі — яшчэ адзін «Апостал», 1638 года, выдадзены бацькам і сынам Васілём і Фёдарам на маскоўскім друкаванні двары. Асаблівай увагі на выстаўцы заслугоўваюць кнігадрукі XVII стагоддзя — эпохі, азначанай рэвалюцыйнымі падзеямі ў выданні кніг.

ідэалагічнай працы, культуры і па справах моладзі Ірына Рабец.

Упершыню ў Ліду даставілі і прадставілі для шырокага агляду кнігі ад пачатку рускага кнігадрукавання, а таксама выданні XVII—XVIII стагоддзя, синадальнай эпохі, да 1917 года. Да ўвагі наведвальнікаў — і надзвычай рэдкія і каштоўныя старадрукі з царкоўна-археалагічнага фонду Мінскай духоўнай семінарыі.

Бадай, самы ўнікальны экспанат — «Апостал», помнік рускага кнігадрукавання, выдадзены дзяканам Іванам Фёдаравым у 1574 годзе ў Маскве. У наведвальнікаў была магчымасць не толькі пабачыць рарытэт, але і дакрануцца да яго, пагартыць, адчуць дух таго часу. Не меншай увагі вартае «Евангелле», што пабачыла свет у 1600 годзе ў Вільні ў друкарні братоў Кузьмы і Лукі Мамонічаў. Таксама сярод экспанатаў выстаўкі — яшчэ адзін «Апостал», 1638 года, выдадзены бацькам і сынам Васілём і Фёдарам на маскоўскім друкаванні двары. Асаблівай увагі на выстаўцы заслугоўваюць кнігадрукі XVII стагоддзя — эпохі, азначанай рэвалюцыйнымі падзеямі ў выданні кніг.

Цікавае выклікалі прадстаўлены ў экспазіцыі некалькі стараабрадчых малітоўнікаў і зборнік павучэнняў (таксама XVII стагоддзя). У большасці гэта рукапісныя варыянты. XVIII стагоддзе — пачатак синадальнай эпохі — прадстаўляюць адмысловыя выданні, сярод якіх — напастольнае Евангелле, выдадзенае ў Пачаеўскай лаўры (Украіна) у 1780 годзе. Пазнавальна было паглядзець знешняе афармленне старадрукаў: вокладкі многіх з іх выкананы з дрэва і абцягнуты скурай, а папера нават сёння пахне ладанам і воскам.

Асобная экспазіцыя прадстаўляе сучасную праваслаўную літаратуру з фонду епархіяльнай бібліятэкі Архістратэга-Міхайлаўскага сабора г. Ліды, якая працуе з 2014 года на базе Лідскай гарадской бібліятэкі-філіяла № 4.

Першапачаткова фонд епархіяльнай бібліятэкі налічваў каля тысячы экзэмпляраў. Сёння гэта больш за дзве тысячы кніг, не лічачы электронных носьбітаў, часопісаў і календароў. Адно з найноўшых паступленняў — Новы заповіт, выдадзены летась упершыню на беларускай мове. У епархіяльнай бібліятэцы можна знайсці літаратуру духоўнай накіраванасці на любы густ і ўзрост.

Сустрэча з крыніцай духоўнай мудрасці адзначылася прыемнымі момантамі. Уладыка Парфірый уручыў узнагароды і падарункі кіраўнікам і спецыялістам дзяржаўных устаноў, што актыўна працуюць на карысць духоўнай асветы.

Дар'я МАРЦІНКЕВІЧ

Баявы кліч... у чытальнай зале

Сёння бібліятэкі, каб прыцягнуць увагу як мага больш чытачоў, вымушаны выкарыстоўваць розныя метады, часам нестандартныя. Хто б мог раней падумаць, што ва ўстанове, дзе заўсёды гаспадарыць цішыня, будзе гучаць баявы кліч? Чытальная зала Жодзінскай цэнтральнай гарадской бібліятэкі ператварылася ў паходны лагер вікінгаў, якія быццам высадзіліся з легендарнага дракара. Навокал быў чутны жалезны звон калычуг і раздаліся ўдары мячоў і баявых сякер. Такім чынам удзельнікі Клуба гістарычнай рэканструкцыі «Хірד Ваўкі» паспрабавалі ўзнавіць раньняе Сярэднявечча ў сценах гарадской бібліятэкі. На сустрэчу з рэканструктарамі, арганізаваную па ініцыятыве Жодзінскай ЦБС, прыйшло шмат дарослых і дзяцей.

Удзельнікі клуба «ХірД Ваўкі» стараліся як мага больш давесці чытачам пра эпоху вікінгаў, іх культуру і звычаі. На імпрызаваанай турнірнай пляцоўцы праходзілі як адзінковыя,

так і парныя паказальныя паядынкi, з падрабязным разборам зброевых прыёмаў, а ўсе ахвотныя маглі прымераць даспехі ваяўнічых нарманаў. Дзесяць стагоддзяў таму па землях сучаснай Беларусі праходзіў легендарны гандлёвы шлях «з варагаў у грэкі», які злучыў Балтыйскае мора і візантыйскія землі. Тады да нас прыйшла і культура паўночных народаў. У гарадах, размешчаных уздоўж шляха, актыўна развіваўся гандаль і рамесны.

Наведвальнікі бібліятэкі, асабліва падлеткі, былі настолькі захоплены атмасферай Сярэднявечча, што ўмомант забралі з паліч кнігі гістарычнай тэматыкі. Літаратура такога плана і так карыстаецца попытам, а тут колькасць кнігавыдач істотна ўзрасла: нараўне з трылогіямі Генрыка Сянкевіча чытачы цікавіліся мініяцюрамі Вітаўта Чаропкі, гістарычнымі раманамі Леаніда Дайнекі і п'есамі Аляксея Дударова.

Віталій ЖУРАЎСКИ

Наталля СВЯТЛОВА

Горад — адкрытая галерэя,

сцвярджаюць арганізатары мастацкага праекта «Арт-Мінск»

У Беларусі ўпершыню пройдзе Міжнародны фестываль сучаснага мастацтва «Арт-Мінск». Ужо праз месяц ён ператворыць увесь горад у адзіную галерэю, дзе кожны глядач зможа атрымаць асалоду. Мастацкая мапа «Арт-Мінска» шырока як тэрытарыяльна, так і тэматычна, бо ў першы год правядзення фестывалю жаданне ўдзельнічаць выказалі і новыя, і сталыя культурныя інстытуцыі сталіцы. Арганізатары праекта расказалі пра канцэпцыю, асноўныя крытэрыі ўдзелу і пра выставачныя пляцоўкі, дзе будуць размеркаваны асобныя экспазіцыі «Арт-Мінска».

КАНЦЭПЦЫЯ І КРЫТЭРЫІ

— У рамках правядзення «Восеньскага салона» мы чулі шмат заўваг і прапаноў наконт таго, што маштабныя мастацкія праекты ў краіне праходзяць адзін раз на год. У тым ліку былі прэтэнзіі, што «Восеньскі салон» — праект менавіта для маладых твораў. І куды ж падзецца ўсім астатнім? Нашы супрацоўнікі, якія тры гады запар арганізавалі выстаўку-продаж, таксама заўважалі, што не хапае мастацкіх падстаў. І справа ў адсутнасці маштабных праектаў, фестывалю. Мы не сталі хадзіць далёка і за аснову ўзялі досвед многіх культурных сталіц свету — звярнуліся да ідэі, дзе мастацтва ў рамках аднаго праекта будзе ажываць на многіх выставачных пляцоўках Мінска, — адзначыў старшыня праўлення ААТ «Белгазпрамбанк» Віктар Бабарыка. — Нам бы хацелася, каб удзельнікі разумелі, чым «Арт-Мінск» будзе адрознівацца ад папярэдняга праекта. Па-першае, здымаюцца ўжываць абмежаванні і не прадугледжаны абавязковы камерцыйны складнік: калі мастак проста хоча паказаць работу і пры гэтым пакінуць яе сабе, то для яго наш праект — выдатная магчымасць. Удзельнічаць у «Арт-Мінску», дарэчы, будуць не толькі беларускія мастакі, але і прадстаўнікі замежных краін. Адзінае абмежаванне, згодна з якім твор не возьмуць для ўдзелу ў праекце, — гэта адсутнасць таленту. Праект аказаўся цікавы не толькі Палацу мастацтваў як

пляцоўцы, але і шматлікім музеем і галерэям Мінска. Мы вельмі хочам, каб «Арт-Мінск» стаў падзеяй, якая б паказала ўсю разнастайнасць беларускага арт-рынку, магчымасці і прафесіяналізм як

чыць куратар карпаратыўнай мастацкай калекцыі «Белгазпрамбанка» мастацтвазнаўца Аляксандр Зіменка. — Ідэя адмовіцца ад узроставых рамак спрацавала. Самы малады ўдзельнік, які падаў заяўку, — дзяўчынка дзясці гудоў. Самаму дасламу аўтару — 78. У нас ёсць заяўка ад японскага мастака, больш за пяць заявак ад расійскіх мастакоў, ад літоўцаў і латышоў. У праекце возьмуць удзел галерэі з Латвіі, Літвы, Эстоніі. Ім будуць дапамагаць паслы іх краін у Рэспубліцы Беларусь. Актывны ўдзел у падтрымцы нашага праекта аказвае Мінгарвыканкам.

Фота Касюся Дробіна

Заяўкі будуць разглядацца прафесійным журы, якое дазволіць зрабіць падрыхтоўчую працу, пасля чаго творы будуць перададзеныя галоўнаму куратару «Арт-Мінска» Стэфано Антанэлі з Італіі, які з'яўляецца не толькі прадстаўніком сучаснага мастацтва, але і спецыялізуецца на даследаванні ўльтрасучасных арт-практык. Мы выбралі куратара з іншай краіны, таму што ў яго ёсць магчымасць абсалютна непрадузята адабраць работы беларускіх мастакоў і сфарміраваць экспазіцыю. Мы даём права прафесіяналу ацаніць магчымасці беларускіх аўтараў. Я ўпэўнены, што з гэтымі творамі мы зможам пазнаёміць не толькі мінчан, але і еўрапейскую публіку. У далейшым будзем захоўваць гэтую традыцыю — запрашаць замежных куратараў удзельнічаць у нашых праектах, у тым ліку і каб умацоўваць міжнародныя сувязі.

мага большай колькасці аўтараў, прадэманстравала зацікаўленасць галерыстаў.

«Арт-Мінск» падтрымлівае агульную ідэю ўсіх нашых мастацкіх праектаў — спрыяць развіццю арт-рынку Беларусі. Менавіта таму вельмі цікава прасачыць колькасць пакупак на «Восеньскім салоне» ў 2018-м пасля «Арт-Мінска». То-бок, калі цяперашні праект паспрыяе павелічэнню колькасці людзей, якія купляюць беларускае мастацтва, гэта і будзе наш поспех як арганізатараў. Нягледзячы на тое, што «Арт-Мінск» не будзе выстаўкай-продажам, анлайн-падтрымка для ахвотных набыць творы мы праводзіць плануем. Таму што многія пляцоўкі не маюць ніякага інструмента для самастойнага продажу работ. Мы, як арганізатары, можам ім у гэтым дапамагчы.

УДЗЕЛЬНІКІ, ЖУРЫ, КУРАТАРЫ

— Мы рады таму, што абвясчэнне конкурсу знайшло такі водгук: на цяперашні момант прыйшло 810 заявак. Гэта практычна ў два разы больш, чым было на ўсіх «Восеньскіх салонах», — тлума-

Склад адборачнага журы не будзе публікавацца: гэта дае магчымасць не адчуваць ціску з боку ўдзельнікаў. У складзе — людзі, якія займаюцца актуальным мастацтвам. Пасля праекта мы, магчыма, апублікуем спіс, каб паказаць, наколькі разнастайныя асобы — прадстаўнікі журы. Праз некаторы час мы цалкам сфарміруем праграму праекта, якая будзе

даступная для кожнага на сайце artbelarus.by.

Галоўная экспазіцыя «Арт-Мінска» будзе знаходзіцца ў Палацы мастацтваў. Але мы вырашылі не арганізоўваць спецыяльны транспарт для наведвання іншых пляцовак, якія будуць удзельнічаць у праекце: хочацца, каб людзі па горадзе больш хадзілі. Тым больш падчас «Арт-Мінска» горад будзе выглядаць вельмі незвычайна. «Арт-Мінск» — падзея не выхаднога дня, а даўжынёю ў цэлы месяц; нават калі не атрымаецца ўсё абсыці адразу, ёсць для гэтага тры тыдні.

ПЛЯЦОЎКІ І ПРАЕКТЫ

— Нягледзячы на тое, што Палац мастацтваў выступае як адна з цэнтральных пляцовак «Арт-Мінска», нам было цікава прыцягнуць да партнёрства максімальную колькасць калег, — гаворыць дырэктар Палаца мастацтваў Аляксандр Зінкевіч. — Калі ў Мінску існуе прыкладна дваццаць выставачных пляцовак, то чацвёртаццаць з іх будуць з намі працаваць падчас «Арт-Мінска». На шчасце, размовы дзесяцігадовай даўніны, што ў Мінску мала мастацкіх прастор для самавыяўлення, цяпер неактуальныя.

Палац мастацтваў будзе шчыльна супрацоўнічаць з Нацыянальным цэнтрам сучаснага мастацтва. У «Арт-Мінску» ўдзел возьме Беларуска акадэмія мастацтваў. Актывна будуць працаваць галерэі Беларускага саюза мастакоў. Адзін з цэнтральных праектаў будзе прадстаўлены ў новай галерэі «Арт-хаос». Уключацца ў працэс і прыватныя галерэі, якія з задавальненнем прынялі ідэю фестывалю. Галерэя «ДК», напрыклад, зробіць дзень адкрытых дзвярэй. Там будзе прадстаўлена персанальная выстаўка Уладзіміра Цэслера.

Адметнасць праекта ў тым, што ён павінен прыцягнуць усю мастацкую Беларусь. І пры гэтым мы ўбачым абсалютна нязвыклые для нас мастацтва, напрыклад, балканскае.

Мне здаецца, Мінск даўно меў патрэбу ў такім праекце, ён дапаможа мастакам у рэшце рэшт больш даведвацца адзін пра аднаго. Адзінае, чаго ў нас не будзе сёлета, — адкрытых пляцовак, таму што мы проста не паспяваем папрацаваць над гэтым: хочацца ўразіць якасцю работ, прыгажосцю прастор.

Вікторыя АСКЕРА

САКАВІК ПА-ІТАЛЬЯНСКУ

На пачатку гэтага года ў Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце — адным з самых значных асяродкаў вывучэння замежных моў у нашай краіне — быў створаны факультэт раманскіх моў. З гэтае нагоды ў экспазіцыйным цэнтры факультэта раманскіх моў у сакавіку была ўрачыста адкрыта экспазіцыя італьянскіх мастакоў, якія перадалі свае творы ў Мінск у гонар павагі і падтрымкі пачатку дзейнасці новага факультэта. Вялікую падтрымку новай творчай ініцыятыве аказалі рэктар МДЛУ Наталля Баранова, дэкан факультэта раманскіх моў Валянцін Паўлоўскі, загадчык кафедры іспанскай мовы Наталля Грышчанка.

У экспазіцыі дэманструюцца творы двух сучасных італьянскіх жывапісцаў з правінцыі Бары, што знаходзіцца на паўднёвым узбярэжжы Адрыятычнага мора. У невялічкім мястэчку Альбэрабэла жыве мастак Міма дэ Фелічэ, які адным з першых на пачатку 2000-х гг. пачаў ладзіць свае выстаўкі ў Мінску. Неўзабаве гэты асяродак мастацкага жыцця пад эгідай ЮНЕСКА стаў сустракаць беларускіх мастакоў, што прыязджаюць для ўдзелу ў міжнародных выстаўках і жывапісных пленэрах.

Мастацкія крытыкі звязваюць з сучасным рэалістычным рэгіяналізмам. Сярод яго твораў — паўднёвыя краявіды са своеасаблівым канічнага тыпу пабудовамі з каменных блокаў (так званыя трулі), вядомыя толькі ў Альбэрабэла, вобразы простых і шчырых людзей яго малой радзімы з іх турботамі, працоўнымі заняткамі, хвілінамі святочнага адпачынку і г.д. У гэтым творчым рэчышчы мастак выглядае нястомным адкрывальнікам новых матываў, сюжэтаў, вобразаў.

Яго найбліжэйшы калега і другі ўдзельнік мінскай выстаўкі — Віта Ротала. Ён жыве і працуе ў мястэчку Манополі. Там займае ў гарадской мэрыі пасаду кіраўніка

аддзела па справах архітэктуры. Віта — жывапісец іншага творчага дыяпазону, так званана абстрактнага эклектызму, як гэта акрэсліў вядучы італьянскі мастацкі крытык Віторыя Згарбі. Ён быў арганізатарам італьянскага павільёна на Венецыянскай біенале — 2015, дзе сярод абраных ім мастакоў быў і В. Ротала.

Яго жывапісныя кампазіцыі складаюцца з разнастайных шматколерных геаметрычных элементаў, якія ў неардынарных мазаічна-мігатлівага характару спалучэннях перадаюць самыя экспрэсіўныя і жывыя ўражанні, адценні мажорных настрояў і пачуццяў. Для беларускіх глядачоў, якія ўжо добра абазнананы ў творчай спадчыне віцебскага авангарда 1920-х гг., такі стыль сучаснага італьянскага мастака зразумелы і блізкі.

Віта Ротала ў Мінску выстаўляецца ўпершыню. У яго планах — далейшыя аўтарскія экспазіцыі ў беларускай сталіцы, а таксама ў Віцебску, іншых мастацкіх асяродках нашай краіны, дзе ёсць цікавасць да нефігуратыўных форм сучаснага жывапісу.

Творы Міма дэ Фелічэ і Віта Ратолы будуць экспанаваны ў сакавіку — пачатку красавіка, і гэтая мастацкая прэзентацыя, сапраўды, можа стаць каталізатарам новай творчай традыцыі міжнародных мастацкіх сувязей.

Тамара ФАМЕНКА

НАШ ВЯЛІКІ

Беларуская опера і балет: погляд знутры

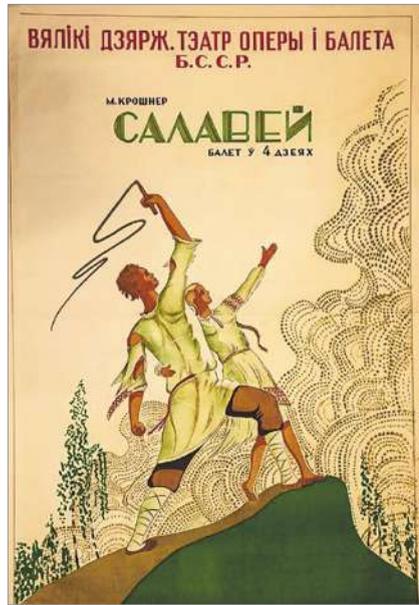
Яму 85 і ён актыўны і адкрыты для зносінаў. Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр Беларусі ў гонар свайго юбілею адчыняе дзверы... галерэй і выставачных залаў, дзе прадстаўляе сваю гісторыю і сучаснасць у іншым, незвычайным для сябе ключы. Можа, і слушна: тыя, хто ўжо з'яўляецца прыхільнікамі тэатра, не проста ведаюць пра яго, але і не прапускаюць прэм'ер ды значных падзей. Але, магчыма, нехта, хто не такі актыўны тэатрал ды наогул лічыць оперу і балет недасяжнымі, зможа зразумець: гэты тэатр — для ўсіх!

Па-першае, пра гэта сведчыць выстаўка, прысвечаная 85-гадоваму юбілею беларускага Вялікага, што працуе ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». «Тэатр. Insight» дае магчымасць глядачам убачыць тэатр з іншага пункту гледжання. Тэатр — гэта не будынак, гэта артысты, творчыя людзі, якія яго ствараюць, гэта цудоўныя творы, якія гучаць са сцэны ці вярэдзяць вытанчанасцю балетных пастановак. Пра іх энергетыку сведчаць і рэчы, прадстаўленыя на выстаўцы. І нават зварот да тых пастановак, якія яшчэ таямніца. Напрыклад, прадстаўленыя эскізы да будучай пастаноўкі балета Вячаслава Кузняцова «Настасся». Такім чынам тэатр прапанаваў да яго далучыцца — хаця б паспрабаваць — праз абсалютна бясплатную выстаўку. Вось ён, дэмакратызм элітарнага мастацтва.

Па-другое, юбілей наогул стаў нагодай для разнастайных праектаў для глядачоў самых розных узростаў. Для сустрэч у рэгіён нашай краіны, куды выбіраюцца атрысты з канцэртамі і спектаклямі. І нават для чытачоў. Таму што працягам юбілею Вялікага стане выстаўка «З

тых даўніх дзён да сённяшняга часу» ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. 70 афіш раскажуць гісторыю беларускага Вялікага з моманту яго ўтварэння 25 мая 1933 года да сучаснасці.

Па-трэцяе, любіць тэатр — гэта значыць разумець, з чаго і як складалася яго мінулае. Гісторыя розных перыядаў павінна даць уяўленне пра тое, як высока ставіла дзяржава справу высокага мастацтва: яго плённае развіццё было сведчаннем пераваг новага жыцця. Таму

Афіша першага нацыянальнага балета, створанага ў Беларусі.

стварэнне тэатра было дзяржаўнай задачай, якая вырашалася мэтанакіравана: спачатку быў вышэйшы оперны клас у Беларускім музычным тэхнікуме (з 1928 года), потым з'явілася Беларуская студыя оперы і балета (у 1930-м), дзе рыхтавалі кадры для будучага тэатра, якія адкрыўся ў 1933 годзе. Тады яшчэ не было ўласнага будынка. Але тэатр на Траецкай гары адкрываўся ў 1939 годзе ўжо прэм'ерай беларускай оперы Яўгена Цікоцкага «Міхась Падгорны». Афіша таго спектакля захавалася, і яе можна пабачыць. Але ўжо тады быў клопат дзяржавы пра існаванне беларускага балета: пра гэта сведчыць афіша балета «Салавей» Міхаіла Крошнера, які ўвайшоў у гісторыю як першы нацыянальны. І якія былі планы далей...

У Вялікую Айчынную вайну многія артысты тэатра пайшлі на фронт, астатнія былі эвакуіраваны ў расійскія гарады Горкі і Каўроў. Працягвалі выступаць у мясцовых тэатрах і выступалі з канцэртамі перад салдатамі, што ваявалі на перадавой.

Пасля вайны тэатр аднавіў сілы. Час, калі тэатр здабыў сабе славу на абшарах Савецкага Саюза. Стаў адным з трох тэатраў той краіны, якія маглі называцца словам «Вялікі». Чаму — сведчаць афішы таго перыяду. І пацвердзяць іншыя, часоў незалежнай краіны, што гонар здабыты нездарма: з гарадоў і краін, у якіх Вялікі тэатр Беларусі пабываў на гастроях. Цяпер «Беларускі балет» і «Беларуская опера» — гэта брэндзі, за якімі стаіць праца не аднаго пакалення творчых работнікаў.

Цяпер тэатр адкрывае і ўзгадвае сваю гісторыю, як адкрывае дзверы падчас сучасных імпрэз, што сталі знакавымі ў апошнія гады, а гэта Маладзёжнага форум опернага мастацтва краін СНД, Балтыі і Грузіі, Міжнародны конкурс спевакоў, выканаўцаў італьянскай оперы Competizione dell'opera, Мінскі міжнародны Калядны оперны форум, Мінскі міжнародны Калядны конкурс вакалістаў, «Балетнае лета ў Вялікім» і «Вечары Вялікага тэатра ў замку Радзівілаў»... А яшчэ тут ёсць практыка — у асобныя дні паказваць усім ахвотным глядачам тую частку тэатральнага жыцця, якая звычайна па-за сцэнай. Тое, што за заслонай бывае не менш цікавым, да таго ж дорыць магчымасць жывых сустрэч з любімымі артыстамі ці стваральнікамі яркіх спектакляў. І паказвае: опера і балет — гэта вельмі дэмакратычна і зразумела... Нават дзецям пакажуць яркія афішы дзіцячых пастановак. А і гэта ж важна: выходзіць сабе глядача, выходзіць чалавека з высокімі эстэтычнымі запытамі. Бо нічога не ўзнікае на пустым месцы.

Леба для мастацтваў оперы і балета рыхтавалася на нашай зямлі стагоддзямі (ёсць у экспазіцыі афішы XIX стагоддзя!), можа таму ў тэатра такая ўдзячная публіка. І праблема хіба што ў тым, каб паспець набыць квіткі на папулярныя спектаклі...

Марыя АСПЕНКА

Кантактны метада

Знаўцы VS глядачы: рознасць адзнак спектакляў на фестывалі ў Магілёве

Сёлета фестываль «М.@rt.контакт-2018» адбыўся ў Магілёве 13-ы раз. Удзел у ім узялі творчыя калектывы 20 тэатраў з 8 краін свету — Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Казахстана, Літвы, Латвіі, Славакіі. За 6 фестывальных дзён было паказана 22 пастаноўкі. Магчымасць сустрэцца прыхільнікам тэатра з артыстамі розных краін прадставілі заснавальнікі фестывалю: Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Магілёўскі абласны выканаўчы камітэт і Магілёўскі абласны драматычны тэатр.

Вынікі фестывальнага тыдня падвялі ў Міжнародны дзень тэатра, што падкрэсліла асаблівую ўрачыстасць падзеі. На пачатку форуму была заяўлена, што 2 лепшыя калектывы атрымаюць дыпламы «Падзея форуму» паводле версіі прафесійных крытыкаў і моладзевай рэдакцыі фестывалю. Галоўнай падзеяй, па меркаванні прафесіяналаў, стала зонг-опера «Медзя. Эпізоды» Тэатра Дзі Капуа з Санкт-Пецярбурга з удзелам музыкаў культурнай групы «Апошнія Танкі У Парыжы». Пастаноўка, дарэчы, — уладальніца Гран-пры Прэміі імя Сяргея Курэхіна і намінант на Незалежную музычную прэмію Арцемія Троіцкага «Стэпавы воўк» у намінацыі «Нешта».

Але тэатральная моладзь вырашыла заняць пазіцыю нейтралітэту, абвясціўшы падзеяй усе спектаклі, уключаючы паказаную ў рамках спецыяльнай праграмы пастаноўку магілёўскага драмтэатра «Ліпень». Але адметнай падзеяй стала работа над апавяданнем Васіля Быкава «Жоўты пясочак»: на працягу тыдня ў рамках майстэрні маладой рэжысуры яго рыхтавала з артыстамі Магілёўскага драмтэатра выхаванка вядомага піцёрскага рэжысёра Генадзя Трасцянецкага Каміля Хусінава.

«Падзея форуму — мастацтва!» — такую выснову зрабілі прадстаўнікі рэдакцыі тэатральнага весніка фестывалю. Але арганізатары імкнуліся ўлічыць і рознасць падыходаў прафесіяналаў і глядачоў: каля 500 прыхільнікаў форуму выказалі свае меркаванні пра спектаклі ў інтэрнэце. Паводле арганізатараў, першае месца атрымаў Гомельскі гарадскі моладзевы тэатр з пастаноўкай «Метад» (22,9% галасоў), другое месца аддадзена Цвярскому тэатру юнага глядача і іх спектаклю «Пустэча» (11, 1%). А вось трэцяе месца дасталася Тэатру Дзі Капуа і ягонай «Медэі.Эпізоды» (10,3%).

Гэтым разам было шмат пастановак з біблейскім падтэкстам, якія хоць і не сталі падзеяй форуму, але, ёсць надзея, прымуслі кагосьці задумацца над сэнсам жыцця і нешта, магчыма, змяніць у ім. Напрыклад, навучыцца неслі адказнасць за свае ўчынкi, каб не быць падобнымі на герояў камедыі-прытчы «Ураджай» Маскоўскага губернскага тэатра па п'есе нашага славутага земляка і драматурга Паўла Пракко. Звярнуцца да пошукаў сваёй існасці, на што натхнілі сваім праектам «Цудоўнае і жахлівае» артысты арт-групы «Med a grach / Мёд і пыл» са Славакіі. Або ўспомніць пра міласэрнасць, сапраўдную любоў і веру разам з харкаўскім тэатрам Адэскага разліву «Ланжэрон» і іх пастаноўкай «Ліст да Бога».

Нелі ЗІГУЛЯ

Як фестываль, скіраваны на моладзевую творчасць, «М.@rt.контакт-2018» накінуў глебу для разваг: у якім кірунку рухаецца тэатр. Таму да разгляду асобных тэндэнцый і шляхоў яго развіцця мы звернемся ў асобнай публікацыі ў наступным нумары.

У ЧАКАННІ...

новага «Лістападу» і экранізацыі айчыннай літаратуры

• Рэжысёр дакументальнага кіно Галіна Адамовіч зняла сваю новую стужку на «Першай кінавідэакампаніі». Прэм'ерны паказ фільма «Нашы дзеці» адбыўся ў пачатку красавіка. Новае кіно Галіна Адамовіч зняла на такую ж складаную тэму, якія выбірае заўсёды: напрыклад, у рэжысёра ўжо ёсць стужка пра дзіцячы хоспіс. Цяпер жа кінематографіст разважае на тэму дзяцей з асаблівасцямі: яе героі — дзеці-аўтысты, іх бацькі і складанасці, з якімі яны сутыкаюцца. Адамовіч заклікае глядача да роздуму на тэму разумення і прыняцця асаблівых дзяцей ды тлумачыць паняцці цяжарнасці і любові. Спрадзюсаваў стужку Віктар Лабковіч, сцэнарый напісалі Галіна Адамовіч і Алена Антанішына.

• На Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» скончылі здымкі стужкі «Правілы геймера». Поўнаметражныя ігры прыгодніцкі фільм для сямейнага прагляду зняў Ігар Чацверкоў. У пракат карціна выходзіць вясной, і стваральнікі ўпэўненыя ў яе поспеху, улічваючы, што нядаўна ў кінатэатрах паказвалі сямейнае кіно Вячаслава Нікіфарава, якое выклікала цікавасць. Па сюжэце стужкі Чацверкова тры сябры, якія любяць камп'ютарныя гульні, вырашылі шукаць сакрэты даўніны ў падземеллі старога храма. Разам дзеці пройдуць нялёгкае выпрабаванне і правераць на трываласць сваю дружбу. Фільм зняты па сцэнарый Валянціна Залужнага, ролі выконвалі Валянціна Гарцуева, Сяргей Чэкерэў і інш.

• У канцы красавіка адбудзецца фестываль кіно Паўночных і Балтыйскіх краін «Паўночнае ззянне». Фестываль упершыню арганізаваны ў 2015 годзе, а паказы ладзіцца ў двух гарадах — Мінску і Віцебску адначасова. Сёлетні форум пройдзе пад слоганам «Змяні пункт погляду». Ён прапануе паглядзець на звыклія рэчы, з'явы, падзеі, людзей ды нават сябе па-іншаму. «Паўночнае ззянне» заклікае зірнуць на ўсё з аналітычнага пункту гледжання, дыстанцыявацца. Адмыслова да адкрыцця фестывалю арганізатары прадставілі іміджавы ролік, у якім зняліся дырэктар кінатэатра «Мір» Таццяна Карнялюк, першы сакратар Пасольства Швецыі ў Беларусі Магнус Сэтэрберг, заснавальніца «Паўночнага ззяння» Воля Чайкоўская, студэнт тэхналагічнага ўніверсітэта Улад Лук'янук.

• Беларускі мультфільм «Лыжка для салдата» перамог на фестывалі кіно ў Індыі. Анімацыйнае кіно Ірыны Тарасавай атрымала першы прыз у намінацыі «Лепшы фільм» на VI Міжнародным фестывалі кіно ў Нью-Дэлі. У аснову карціны пакладзены твор Янкі Маўра «Драўляная лыжка», а сцэнарый напісаў Зміцер Якутовіч. Рэжысёр прызнаецца, што кіно на такую складаную тэму стварала ўпершыню. У выніку атрымаўся 13-хвілінны маляваны мультфільм з элементамі камп'ютарнай перакладкі, сюжэт якога распавядае пра ліст, які дасылае сваёй маці з фронту салдат. У лісце — просьба даслаць яму лыжку, бо сваю ён згубіў падчас бою. Прыз фестывалю ў Індыі — не адзіны для «Лыжкі...»: фільм ужо адзначалі на XIX Кубанскім фестывалі праваслаўных фільмаў.

• Агенцтва *ART Corporation*, якое займаецца арганізацыяй фестывалю «ТЭАРТ» ды праводзіла кінафестываль «Лістапад», аб'явіла аб стварэнні творчай камунікатыўнай платформы «ТОК», накіраванай на падтрыманне новага крэатыўнага прадукту ў сферах тэатра, кіно, адукацыі і на іх скрыжаванні. Праз дыялог з аўдыторыяй пляцоўка будзе павялічваць цікавасць да аўтарскага незалежнага кіно, сучаснага тэатра, дапаможа зразумець іх больш глыбока. Асноўнымі кірункамі дзейнасці «ТОКу» стануць нарошчванне аўдыторыі і падтрымка кіна- і тэатральных праектаў праз куратарства, ментарскую падтрымку і прасоўванне праектаў. Сярод ужо рэалізаваных праектаў — спектаклі «Опіум» і «*Anti[gone]*» ды некалькі лекцый пра мастацтва.

У айчынным кінематографі адбыўся шэраг змен: прызначаны новы дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм» (ім стаў былы дырэктар тэатра беларускай драматургіі Уладзімір Карачэўскі), разам з гэтым змянілі і мастацкага кіраўніка кінаканцэрна (замест Вячаслава Нікіфарава цяпер будзе Ігар Поршнеў) і перапрацавалі падыход да арганізацыі кінафестывалю «Лістапад» (Міністэрства культуры аб'явіла конкурс на правядзенне мерапрыемства, якое раней арганізоўвала «Art Corporation»).

Што чакае новы беларускі кінематограф, пакуль невядома. Уладзімір Карачэўскі адзначыў, што прагнозы даваць пакуль немагчыма, але са свайго боку ён паспрабуе «зразумець, што перашкаджае эфектыўнай працы кінастудыі, у чым праблема: у сістэме кіравання або ў кадрах». Акрамя гэтага, новы кіраўнік кінастудыі плануе заняцца дбайным вывучэннем фінансавай сітуацыі і пры меры па павелічэнні колькасці платных паслуг. Хочацца спадзявацца, што не меншую ўвагу звернуць і на саму прадукцыю, а дакладней — на яе якасць ды актуальнасць тэм кінастужак.

На кінафестывалі «Лістапад» карціны «Беларусьфільма» прадстаўленыя ў асноўным у дакументальнай і анімацыйнай праграмах. Што да ігравых фільмаў, па мастацкай значнасці тут перамагаюць незалежныя стужкі (у праграме ігравога кіно ад «Беларусьфільма» на мінулагаднім фестывалі ўдзел узяў толькі кінааль-

манах «Мы»). Ёсць да чаго імкнуцца. Але пакуль няма звестак, што будзе з самім фестывалем. Вядома, што Міністэрства культуры вылучае на правядзенне мерапрыемства 350 тысяч рублёў (для параўнання: летась арганізацыя «Лістапада» абышлася ў 670 тысяч рублёў), ад арганізатараў патрабуе пяцігадовага досведу ў правядзенні кінамерапрыемстваў. Тым не менш разам з усімі гэтымі новаўвядзненнямі ёсць рэчы, якія застаюцца нязменнымі. Напрыклад, адкрыты конкурс кінапраектаў і часткова яго тэмы.

Міністэрства культуры абзначыла шэраг тэм, на якія кінематографісты будуць разважаць сёлета. Дарэчы, у асобную катэгорыю вылучаны і нацыянальны праект — «Жыццё і творчасць Янкі Купалы» (летась дакументальны фільм пра народнага паэта зняў Віктар Асюк, тэлевізійную стужку «Янка Купала. Неназванае» стварылі па замове Саюзнай дзяржавы).

Тэмы для ігравых фільмаў могуць здзіўляць. У Міністэрстве культуры ёсць прапановы зняць прыгодніцкае кіно: пра гісторыю Беларусі ці прысвечанае вызваленню нашай краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. А прыгодніцкае кіно ў нас здымаюць і любяць! Варта згадаць, напрыклад, дзіцячае «Неверагоднае перамяшчэнне» Аляксандра Анісімава ці гісторыка-прыгодніцкі серыял «Дзяржаўная мяжа», зняты ў 80-х Сцяпанавым, Нікіфаравым і Івановым. Яшчэ адна цікавая катэгорыя — біяграфічны фільм пра выдатнага дзеяча гісторыі Беларусі (у гэту ж катэгорыю можна дадаць і тэму «Героі спорту Беларусі», бо яны таксама ствараюць гісторыю). Чаму б і не? Магчыма, і ў нас з'явіцца свае «Тоня супраць усіх», «Піяніст», «Фрыда» ці «Воўк з Уол-Стрыт» — выдатных дзеячаў у Беларусі досыць. Да таго ж такое кіно вельмі любіць публіка, таму якасныя стужкі звычайна акупляюцца.

Плануецца зняць зборнік дэбютных работ кінарэжысёраў-пастаноўшчыкаў «Навагоднія гісторыі». Вядома, што на «Беларусьфільме» цяпер працуюць над падобным альманахам, але не на навагоднюю тэматыку. Такія праекты — выдатны плацдарм для маладых, яшчэ недасведчаных, але апантаных рэжысёраў. Засталося толькі знайсці трапныя ідэі. Але адной з самых чаканых тэм была і застаецца «Экранізацыя твораў сучаснай беларускай літаратуры». Айчыныя рэжысёры часта прызнаюцца ў жаданні зняць экранізацыі. Напрыклад, Вячаслаў Нікіфараў ужо шмат гадоў выношвае ідэю фільма «Хрыстос прыямліўся ў Гародні». Ды і экранізацыі ў Беларусі ствараць умеюць — колькі знята фільмаў па кнігах Караткевіча ды Быкава, Марчука, Ажэшкі, Адамчыка і Адамовіча! Словам, літаратура, канечне, павінна жыць новым экранным жыццём.

Яшчэ раней Мінкульт аб'яўляў тэмы на вытворчасць дакументальных і анімацыйных фільмаў. Што да неігравога кіно, то тут рэжысёрам прапануюць разважаць на тэмы сучаснікаў, гуманізму і сацыяльных праблем, беларускага фальклору і народнай творчасці, выбітных гістарычных дзеячаў, чалавечага лёсу, уплыву інтэрнэту на грамадства, а таксама раець не забывацца і на памятных даты: можна зняць кіно да 75-годдзя вызвалення Беларусі, да 80-годдзя аб'яднання Заходняй і Усходняй Беларусі, да 100-годдзя БССР. Рэжысёры-аніматары будуць здымаць адукацыйныя гісторыі, казкі беларускіх пісьменнікаў ды народаў свету, музычную і сучасную казку, кіно на тэму беларускай міфалогіі, а таксама звернуцца да тэмы жыцця выдатных асоб. Акрамя гэтага, ім прапануюць стварыць фільмы для сямейнага прагляду, прыгодніцкае кіно і стужку пра вайну для ўсёй сям'і.

Ідэальнае злачынства

Колін Фарэл, Японія і Тэнэсі Уільямс на вялікім экране

Красавік неверагодна багаты на падзеі: вясновыя прэм'еры, фестываль «Паўночнае ззянне», наогул вельмі свежы, адроджаны настрой. І кінатэатры прапаноўваюць дадаць да гэтага настрою некалькі неверагодных кінашэдэўраў.

1. У Мінску праходзіць рэтраспектыва «Змрок і прыгажосць: Новая класіка японскага кіно». У кінатэатры «Піянер» да 8 красавіка будуць паказваць лепшыя фільмы вядучых рэжысёраў Японіі (сярод іх — лаўрэаты найбуйнейшых кінафестывалю).

Арганізатары кажуць, што глядачоў чакаюць аўтарскія «перліны», дзе спалучаюцца самабытны стыль і традыцыі японскага кіно ды папулярныя масавыя жанры (меладрамы, фантастыка, нават жахі). Напрыклад, сёння пакажуць «Трэцяе забойства» — фільм-удзельнік Венецыянскага фестывалю пра абарону безнадзейнага злачынцы. Заўтра ў фокусе — «Мароз па скуры»: стужка ўдзельнічала ў Берлінале і распавядае гісторыю былога дэтэктыва, які працуе над даўно забытай справай. Закрываюць рэтраспектыву (якая, дарэчы, ладзіцца сёмы раз) драматычнай карцінай «Пакуль мы тут», якая скарыла Канскі фестываль.

2. Калі трапіць у тэатр няма калі, то спектакль можна паглядзець у кіно! 25 красавіка ў кінатэатры «Falcon Club Буцік Кіно» пакажуць пастаноўку тэатра «Янг Вік» на сцэне *Apollo Theatre* «Котка на распаленым даху». Спектакль паводле п'есы ўладальніка Пулітцэраўскай прэміі, амерыканскага пісьменніка Тэнэсі Уільямса паставіў аўстралійскі рэжысёр Бенедыкт Эндрус. Паста-

ноўшчык вядомы спектаклем «Трамвай «Жаданне»» таксама па творы Тэнэсі Уільямса з Джыліян Андэрсан у галоўнай ролі, які меў феноменальны поспех. «Котка на распаленым даху» — гэта гісторыя, якая адбываецца ў штаце Місісіпі. Яе героі — сям'я Паліт — збіраюцца разам, каб адсвяткаваць юбілей безнадзейна хворага бацькі. Цяпер сям'я будзе змагацца за спадчыну, а разам з тым плесці адзін вакол аднаго павуцінне хлусні. Галоўныя героі п'есы — муж і жонка Мэг і Брык, шлюб якіх на мяжы распаду, і незразумела, што цяпер будзе з іх сям'ёй. У спектаклі галоўныя ролі выканалі Сіена Мілер і Джэк О'Конэл.

3. Чорную трагікамедыю Марціна МакДона (знятую яшчэ ў 2008-м) «Залегчы на дно ў Бруге» пакажуць 14 красавіка ў кінатэатры «*velcom cinema Silver Screen*». Імя і фільма, і рэжысёра зараз вельмі гучныя. МакДона нядаўна зняў стужку «Тры білборды на мяжы Эвінга, штат Місуры», якая атрымала шэраг узнагарод на самых буйных фестывалях ды намінавалася на прэмію «Оскар». Што да «Залегчы на дно ў Бруге», то гэтая карціна ў свой час таксама «прагучала» па ўсім свеце: была ўганараваная прэміямі Брытанскай кінаакадэміі, амерыканскіх кінакрытыкаў, атрымала «Залаты глобус» ды намінавалася на «Оскар», а адразу пасля прэм'еры стужку ўнеслі ў спіс «250 лепшых фільмаў па версіі IMDb». Па сюжэце два забойцы-няўдачнікі Рэй і Кен не спраўляюцца з чарговым заданнем — ім загадана схваць у бэльгійскім Бруге. Тут злачынцы пачынаюць жыць поўным жыццём, адпачываюць ды не чакаюць нічога дрэннага... Галоўныя ролі ў фільме выканалі вядомыя акцёры Колін Фарэл, Брэндан Глісан і Рэйф Файнс.

Матэрыялы паласы падрыхтавала

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

Космас нацыянальнага генія

на «Плошчы Якуба Коласа»

Навукоўцы называюць Якуба Коласа беларускім Дантэ Аліг'еры, а «Новую зямлю» — нашай «Боскай камедыяй». Зразумела, параўноўваць творы не варта, бо яны зусім розныя. Але калі асэнсоўваць маштаб асобы Коласа для Беларусі, прыходзіць разуменне, што яна неверагоднай велічыні ды касмічнай значнасці. Яшчэ ў лістападзе ў Белдзяржфілармоніі павінна была адбыцца прэм'ера спектакля «Плошча Якуба Коласа», але падзею перанеслі на вясну.

Магчыма, гэта мела сэнс: прадставіць пастаноўку падчас 34-й «Мінскай вясны», у час, калі абуджаецца і прырода, і пачуцці.

Спектакль назвалі «музычнай метафарай XXI стагоддзя» — унікальны твор з драматычнымі маналагамі, пластыкай, харэаграфіяй ды музычнымі эксперыментамі. Музыка, рэжысура і харэаграфія кампазітара Ларысы Сімаковіч:

— Постаць Якуба Коласа для мяне — сігнальная сістэма. Я адкрываю «Новую Зямлю» на любой старонцы, пачынаю чытаць і не магу адарвацца. Ён нацыянальны геній, гэта неаспрэчана ісціна, на жаль, мы мала пра гэта гаворым (у культурным плане), таму захацелася зрабіць штосьці новае.

Сцэнарый Ларысы Сімаковіч пісала на аснове тэкстаў Якуба Коласа, выкарыстоўвала інфармацыю з архіваў ды крыніц, якія кожны можа знайсці ў інтэрнэце. І ніводнага ўласнага слова. Музыка таксама «на вышыні»: выкарысталі творы Баха, Пёрсэла, Вайтэка і Лаўрыдсана. Гэтае рашэнне можа падацца нечаканым, папярэджае Ларыса Сімаковіч, але, на яе думку, геніі сыходзяцца на пэўнай вышыні. Так у адным сюзор'і «Плошчы Якуба Коласа» апынуліся наш песня і нечакана гэты таленавіты кампазітар. Дарэчы, іх творы выканаюць флейтыст Сяргей Махаў, піяніст Іван Фінскі, але асаблівае натхненне прынясе Мінскі струнны квартэт, які створыць іншую атмасферу ды надасць музыцы «жаночае» гучанне. У гэтым упэўнена Кацярына Мішчанчук, кіраўнік Мінскага струннага квартэта:

— Для нашага калектыву гэта не проста маштабная падзея, але і вельмі карысная практыка. Бо натхняе на новыя рашэнні, тлумачэнні ды нават разуменне музыкі

ў некаторых аспектах, таму калектыву заўсёды гатовы ісці насустрач новым рашэнням.

Калі ў традыцыйным спектаклі ёсць акцёры, то ў «Плошчы Якуба Коласа» ролі выконваюць музыканты.

Фрагмент рэпетыцыі «Плошчы Якуба Коласа».

Удзельнікі камернага хору будуць Вобразамі мільмі роднага краю, актрыса Святлана Зеляноўская — Душой, Святлана Анікей — Мовай. Не першарадную, але вельмі важную ролю Метафары вечнага існавання выконвае салістка Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі Дзіяна Трыфанава. З рэжысёрам яна пазнаёмілася выпадкова — выконвала тады партыю Тэклі ў «Люцыяне Таполі», і стаўленне салісткі да працы кранула Сімаковіч. Цяпер кампазітар думае пра манаоперу адмыслова для Трыфанавай, але артыстка ўдзячная за ўдзел у «Плошчы Якуба Коласа»:

— Гэта выдатная магчымасць, бо салісты амаль заўсёды выконваюць штосьці, што ўжо выконвалі іншыя. А тут я буду першая, і гэта свайго кшталту таямніца, ёсць адчуванне дакранання да цуду, момант нараджэння. І тут адкрываецца таямніца Якуба Коласа, нават асабіста для мяне: я жыву ў Беларусі ўсяго 10 гадоў і, у адроз-

ненне ад тых, хто тут нарадзіўся, вывучаю асобу паэта толькі цяпер. Я заўважыла, колькі любові да радзімы, колькі музыкі ў яго вершах.

Дзяржаўны камерны хор таксама лічыць гэтую прэм'еру важнай падзеяй. Нездарма ж з задум некалькіх праектаў быў выбраны менавіта гэты, адзначае Наталля Міхайлава, кіраўнік камернага хора Беларусі:

— Зразумела, гэта звязана з датай, і сімвалічна, што назва спектакля — «Плошча Якуба Коласа», дзе знаходзіцца філармонія, і тут мы святкуем яго юбілей. Усімі сіламі спрабавалі падняць планку вельмі высока — дацягнуцца да вышынь вершаў паэта, пазбягалі клішэ. Так атрымалася нешта нерэальнае — не опера і не мюзікл, гэта сінтэз мастацтваў. Глядач сёння хоча бачыць на сцэне шмат пластыкі, рухаў, і мы ідзем насустрач гэтым жаданням.

«Плошча...» — вельмі сучасны твор. Па-першае, для тых, хто ўсё яшчэ лічыць, што хор — гэта сумна ды кансерватыўна, па-другое, для тых, хто забыўся, што ж такое філармонія. Да таго ж ледзьве не асноўная прычына наведання прэм'еры — гэта. Ларыса Сімаковіч падкрэслівае, што Якуб Колас — цікавая постаць, нацыянальны геній, але гэты спектакль пра большае, значна шырэйшае — плошчу ў сэнсе прасторы яго голасу:

— І плошча — гэта адна з метафар, паэт не абмяжоўваецца жыццём і смерцю, пра гэта сведчыць гісторыя. Геній памірае, а яго жыццё толькі пачынаецца. Але сюжэт і ідэя спектакля выходзяць нават за гэтыя межы — яны ўздымаюцца да жыцця паэта, дзе яно ніколі не бывае камфортным, дзе яно супярэчыць часу, дзяржаве, рэжыму. Па жыцці геніяў праходзяць ледзьве не ўсе біблейскія сюжэты, яны павінны пераадоўваць і супрацьстаяць, сутыкаюцца са здрадай, і гэтыя тэмы ў нашым спектаклі.

Меерхольд казаў, што любы спектакль глядзець трэба з пятага разу — так ён будзе адчувацца правільна. Пакуль жа паказ «Плошчы Якуба Коласа» — першы і адзіны, таму такой магчымасці глядачы не маюць. Тым не менш падчас прэм'еры (якая адбудзецца 13 красавіка) артысты абяцаюць працаваць «на разрыў», каб сабраць аўдыторыю яшчэ бясконцыю колькасць разоў.

Маргарыта ДЗЯХЦЯР

ТАЛЕНТ КАНЦЭРТМАЙСТРА

праз фестываль імя Валерыя Савіна

Доўгачаканай падзеяй у культурным і музычным жыцці Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі стала правядзенне I Адкрытага фестывалю канцэртмайстарскага майстэрства імя Валерыя Сямёнавіча Савіна (1944—2016), выдатнага канцэртмайстра і педагога, дзейнасць якога больш за 30 гадоў спрыяла развіццю музычнага мастацтва Беларусі. Бліскучы талент Валерыя Савіна, які шмат у чым вызначыў перамогі вядучых калектываў і салістаў каледжа, яго педагогічнае майстэрства ў падрыхтоўцы больш чым за сто канцэртмайстраў, педагогаў фартэпіяна і камернага ансамбля сталі асновай для адкрыцця ў каледжы Камернай залы імя В. С. Савіна.

Гэта падзея аб'яднала ўсіх выкладчыкаў, навучэнцаў, гасцей хваляй успамінаў аб сумеснай творчай працы з таленавітым, але вельмі простым і ўсім любімым канцэртмайстрам. Перад гледачамі са стужкі кінахронікі разам з ансамблем цымбалістаў «Залатая струна» (кіраўнік Ганна Полесава) іграў Валерыя Савін. Пра плённую сумесную працу з В. Савіным успамінаў народны артыст Беларусі загадчык кафедры струнных народных шчыпкава-ўдарных інструментаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Юген Гладкоў, адзначаюшы, што «70% поспеху выканаўцаў заўсёды залежала ад канцэртмайстарскага майстэрства Валерыя Сямёнавіча, бо ён заўсёды працаваў над гукам».

Фестываль адкрыў канцэрт «Памяці

настаўніка». У першым нумары праграмы разам з дуэтам скрыпачоў у якасці канцэртмайстра выступіла дачка Валерыя Савіна, цяпер педагог па класе фартэпіяна, намеснік дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце Дзіцячай школы мастацтваў № 6 г. Мінска Святлана Савіна.

У выкананні выкладчыкаў і навучэнцаў Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі прагучалі інструментальныя і вакальныя творы замежных і рускіх кампазітараў Дж. Пучыні, П. Чайкоўскага, С. Рахманінава. Традыцыйны канцэртмайстарскага майстэрства знайшлі свой працяг у выкананні вучняў і паслядоўнікаў Валерыя Сямёнавіча — выкладчыкаў Вольгі Маркевіч, Ірыны Дзярабінай, Ірыны Сухаржэўскай, Інны Васілевіч, Вольгі Луневіч, Алёны Хаміцкай.

I Адкрыты дзіцячы конкурс канцэртмайстарскага майстэрства імя

Валерыя Савін.

В. С. Савіна пачаўся выступленнем ансамбля цымбалістаў «Залатая струна» (кіраўнік Ганна Полесава, канцэртмайстар Ірына Лук'янава), у выкананні якога прагучала «Элегія» Уладзіміра Бяляева. Звяртаючыся з прывітальным словам да ўдзельнікаў і гасцей конкурсу, дырэктар МГМК імя М. І. Глінкі Уладзімір Чэрнікаў адзначыў: «Так складалася, што мы больш увагі і пашаны аддаём салістам. Саліст павінен валодаць моцнай воляй, віртуознасцю, музычнасцю... Мы часта забываем, чым жа павінен валодаць канцэртмайстар. А

менавіта такімі ж якасцямі, якімі валодае саліст, і яшчэ асаблівым дарам — уменнем гэтымі якасцямі падзяліцца з салістам».

Таму невыпадкава, што фестывальныя канцэрты пад назвай «Парад канцэртмайстраў» сталі для гледачоў сапраўдным святам канцэртмайстарскага майстэрства. На думку ідэйнага натхняльніка фестывалю-конкурсу Вольгі Вікенцьеўны Маркевіч, «упершыню кан-

цэртмайстры ў праграме выступленняў адзначаны вышэй, чым салісты. «Парад канцэртмайстраў» — гэта іх яднанне, працяг выканальніцкіх традыцый, закладзеных В. Савіным».

У I Адкрытым дзіцячым конкурсе канцэртмайстарскага майстэрства імя В. С. Савіна ўзялі ўдзел 19 юных канцэртмайстраў з 15 дзіцячых школ мастацтваў г. Мінска, 2 школ г. Жодзіна, гімназіі № 5 г. Гродна, а таксама навучэнцы цэнтра практыкі МГМК імя М. І. Глінкі. Па выніках конкурсу, 16 канкурсантаў атрымалі дыпламы лаўрэатаў, трое сталі дыпламантамі конкурсу. Права для ўзнагароджання было прадстаўлена старшыні журы, старэйшаму выкладчыку кафедры канцэртмайстарскага майстэрства Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Алене Аляксеевай і дырэктару МГМК імя М. І. Глінкі Уладзіміру Чэрнікаву.

Аднойчы В. С. Савін сказаў: «Я знайшоў любімы занятак і перастаў хадзіць на працу». Аказалася, што менавіта праца стала для Валерыя Сямёнавіча яго любімым заняткам (з успамінаў выкладчыка Ганны Полесавай). Усё, да чаго дакраналася рука Валерыя Сямёнавіча, была напоўнена талентам музыканта. З 80-х гадоў да сённяшняга дня ён з'яўляецца бясспрэчным узорам для многіх пакаленняў музыкантаў адказнага служэння мастацтву, творчасці, людзям.

Наталля КАРДАШОВА

Прадстаўляем новы праект

...Аднойчы вандроўнік заблукаў, не мог увечары зразумець, дзе знаходзіцца. Бязлюдная дарога ў змроку не пакідала надзеі вызначыць патрэбны кірунак. Але рашучасць і багаты досвед падарожніка падказвалі: не бывае ў нас, каб не выйшці да людзей, і нейкая інтуіцыя (...?) вядзе, і ногі ўсё адно ідуць наперад, няхай і па нязведаным шляху. І вось у прыцьмах узнік ледзь заўважны сілуэт. Істота падавалася жывою, дапамагла адкінуць адчай. Па меры набліжэння сілуэт абрасла рысамі, пакрысе раскрываў сваю сутнасць рашучаму падарожніку: ён ішоў да храма...

Гэта быў мастак і краязнаўца Уладзімір Цвірка. Неаднойчы ў вандроўках па Беларусі ён пераконваўся ў тым, што аб'екты нашай спадчыны, нібыта людзі, маюць сваю постаць — жывыя і моцныя ці тыя, што былі пакінутыя альбо не здаюцца ў штодзённым жыцці надта важнымі. Не толькі велічныя палацы, але і сядзібныя дамы, цэрквы ды касцёлы, брамы, вежы, млыны могуць распавесці сваю адметную гісторыю, але праз яе раскрыюць старонкі гісторыі і культуры Беларусі. Кожны з гэтых аб'ектаў можа быць арыенцірам для таго, каб лепш зразумець сябе і вызначыцца, куды ісці.

У сваім аўтарскім праекце «Сілуэты спадчыны» Уладзімір Цвірка пакажа, чым адметная спадчына нашай радзімы — розных яе куточкаў.

Сілуэты
СпадчыныАўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

ЗАВОССЕ

Калі не памыляюся, непераўздызены Гётэ калісьці пісаў: «Каб пазнаць паэта, трэба ісці на яго радзіму». Першае, што ўразіла, калі я трапіў у ваколіцы Завосся, дык гэта вольнасць абшараў, бязмежнасць наваколля, якое расцілалася, здаецца, не толькі да самага небасхілу, але і далей, губляючыся з вачэй і адначасова вабячы за сабой.

Вёскі — недзе за пагоркамі, пасёлкі і горад — яшчэ далей. А тут па блакітнай талерцы неба няспешна пльвучы, кудысьці сунуцца пухнатыя аблокі, з усіх бакоў лашчыцца вясновы ветрык. Невялічкія лапікі ляскоў, якія сёння няўдала называюць агрэхамі, цешаць вока абуджанай маладой зелянінай і, кідаючы на раллю лёгкія цені, здаецца, бягуць па зямлі туды, куды вядома толькі ім.

На кожным пагорку павольна прыпыняюся, разумеючы, што перада мною ізноў нешта непаўторнае, дасюль нябачнае. Як жа не піць вачыма, не глытаць поўнымі грудзьмі гэтае паветра, пах кветак і траў, разліты паабпал дарогі, як жа не падмацавацца яшчэ раз сілай гэтага куточка нашай краіны, што некалі парадзіла і свету, і людзям Вялікага Паэта — нашага Адама Міцкевіча.

Ведаецца, ехаў як ніколі павольна, імкнуўся падоўжыць тыя салодкія імгненні, калі прадчуваеш, што вась-вось з-за таго пагорка спачатку з'явіцца верхавіны дрэў, стрэхі пабудоў, цыбаты калодзежны журавель і потым усё астатняе: агароджа, сцяжынкi, процыма кветак і тая самотная цішыня, якая агорне мяне, прылашчыць і не адпусціць столькі, колькі я буду тут, у былым фальварку Міцкевічаў.

...Бацька будучага паэта Мікалай Міцкевіч і яго маці Барбара Маеўская атрымалі ў 1799 годзе ў арэнду частку фальварка. Адам нарадзіўся ў 1798 годзе, 24 снежня. Па версіі старэйшага брата Францішка, месца нараджэння — карчма ў Выгадзе. А старэйшы брат Аляксандр сцвярджаў, што ў Завоссі. Хрысцілі Адама Бернарда ў Наваградскім касцёле Перамянення Гасподняга 12 лютага 1799 года. У 1801 годзе сям'я Міцкевічаў пераехала ў Наваградск. Пачатковую адукацыю Адама — так яго звалі ў сям'і — атрымаў ад маці.

У 1812 годзе памёр бацька, а праз восем гадоў не стала і маці. З 1807 года будучы паэт вучыўся ў дамініканскай школе пры касцёле Святога Міхаіла. У 1810 годзе пад уражаннем ад пажару ў горадзе піша свой першы верш. Але дырэктар школы палічыў,

што твор не Адама, і за падман юнака адправілі ў карцар. У трынаццаць гадоў малады Адам стаў сведкам уступлення войскаў Напалеона ў Наваградск.

У Завоссі паэт бываў вельмі часта, у тым ліку падчас вакацый. Пра гэты куточак радзімы ён піша так: «Нідзе на зямлі няма весялейшага жыцця, чым у літоўскіх вёсках і засценках. Колькі там радасці, любові, бязмежнага чалавечага шчасця».

Летам 1818 года Адам Міцкевіч першы раз пабыў у Туганавічах. Тут ён пазнаў сваё першае каханне да Марылі Верашчакі. Абавязкова трэба згадаць такі выпадак. Аднойчы вечарам яны ўсе разам пачулі ад мясцовага рыбака цікавую легенду, на што Марыля ўсклікнула: «Вось паэзія! Напішы што-небудзь такое...». Праз нейкі час Адам пра гэта напіша: «Гэтыя словы глыбока запалі мне ў душу, і адгэтуль пачаўся мой паэтычны шлях». Вось што робіць сапраўднае каханне — яно нараджае паэтаў!

У 1821 годзе Адам апошні раз пабыў у Наваградку, а 24 кастрычніка 1824 года назаўсёды пакінуў сваю радзіму.

У 1959 годзе Алег Лойка абураўся, што 40 гадоў асобна не выдаваліся творы паэта і што мы зусім нядаўна толькі сталі паварочвацца да Адама Міцкевіча як да свайго паэта. А Адам Мальдзіс дадаваў: да пісьменніка чалавецтва.

Пакідаючы Завоссе, станаўлюся на калені на гэтыя шчыльныя муравы, дакранаюся рукамі да родных мясцін паэта і ўспамінаю яго словы з «Пана Тадэвуша»: «Літва! Мая айчына! Ты як здароўе».

І яшчэ ўспамінаецца тое, пра што марыў паэт:

*О, мне дажыць бы да гэтай уцехі,
Каб мае трапілі кнігі пад стрэхі...
Каб і мае ўзялі кнігі сялянкі,
Простыя кнігі, як іх калыханкі.*

Пакідаючы Завоссе, кажу яму: «Беражы сябе, беражы тое, што засталася ад славага на ўвесь свет нашага Паэта. А мы, дакрануўшыся да цябе, больш ніколі не дазволім зарасці той сцяжынцы, якая прывяла нас да цябе ад самага сэрца кожнага з нас».

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫКРэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар ГардзейУладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль КрэйдзічВіктар Кураш
Алесь Марціноўч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван ШтэйнерАдрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zvyazda.minsk.byАдрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zvyazda.byТэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03адказны сакратар — 292-20-51
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53
аддзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.
Пасведчанне аб дзяржаўнайрэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
05.04.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1403Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 1409

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.